AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ

SAYI : 667
1 NİSAN 1967
FİYATI : 125 KURUŞ

BÜTÜN
TARTIŞMA
LARIN
ESASI

GECMİŞ-
TEN
GELEN
SES
HADİ TAN

BAŞ ve DİŞ
NEZLE
GRİP
GRİPİN
GRİPİN
GRİPİN
BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI
GRİPİN
FAYDALIDIR...
GRİPİN, baş, diş, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler

Cilt: XXXVIII Yıl: 18 Sayı: 667

SAHİBİ VE BAŞYAZARI:

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ :

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Bâbür Ardahan — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz — SİNEMA: Nijat Özön — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — DÜNYADA: T. Kemal

İstihbarat Tel: 1073 82

KAPAK KOMPOZİSYONU :

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF:

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık (12 nüsba) 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha) 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 50.00 lira
Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI :

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER:

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI *YER* :

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

293.1967

AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Aradan uzun bir bayram tatili geçmesine rağmen, memleketin siyasi havasında bir durulma olmadı. Aksine, Başbakan Demirelin Bayram Gazetesine verdiği bir demeç ortalığı birden karıştırdı ve eski bir tartışma tazelenip kamuoyunun önüne sürüldü. İktidarın başı, bu demecinde, memleketteki baskı gruplarından bahsediyor, böyle grupların Anayasada mevcut olmadığını söylüyor ve baskı gruplarının varlığını demokratik rejimin gereği sayan aydınlara, profesörlere, yazarlara veryansın ediyordu.

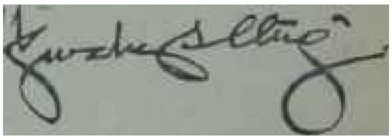
Şüphesiz, İktidarın başının bu telâşı sebepsiz değildir. Basında bir süredir tartışması yapılan "Temel hak ve hürriyetleri koruma kanunu" tasarısı üzerinde açılan yoğun kampanya Demireli asabiyete ve gerçeği inkâra sevketmiştir. Herkes bilir ki, baskı gruplarının mevcut olmadığı demokrasiler! sadece halk demokrasileri veya faşist idarelerdir. Kaldı ki, baskı gruplarının varlığı kabul edilmeyen bazı ülkelerde bile zaman zaman bir takım grupların, Başbakan Demirelin sinirlenmesine sebep olan o baskı görevini yaptıkları bilinen bir gerçektir.

Nitekim, İktidarın başının ağzından kaçıveren -tıpkı "patates fabrikası" gibi' bu yuvarlak lâf dizisi üzerinde yeniden polemiğe girişildi ve bu işin tertipçisi de bizzat İktidarın başı oldu. Oysa gözlerden kaçan bir benzerlik, pek çok aydım korkutmağa başlamıştır bile... 1958 yılında başlayan ve 1960 yılında ihtilâlle biten bu tip bir çatışma, 1967 yılının üçüncü ayında insana hüzün verecek niteliktedir. O zaman da tıpki şimdi olduğu gibi, "hürriyetleri korumak" gerekçesi altında bir takım terör kanunları hazırlanmış, zamanın Başbakanı bunu bir güzel savunmuş, üniversiteler, aydınlar ayağa kalkmışlar, ortalık birden karışmış ve sonuç, bilindiği gibi olmuştur. Bu sayısında AKİS, bu benzerliğe dikkati çekecek bir yazı yayımlayarak, hafızaları tazelemektedir.

1960 öncesinde yapılan terör hazırlıkları nelerdi, o hazırlıkları kimler, hangi maşalara yaptırtmışlardı? O şiddet kanunları nasıl savunulmuştu ve 1967'de bu işi kimler, kimlere yaptırtmaktadırlar? Benzerlikleri nelerdir? Sanırım ki, "Rejim" ve ayrıca "Üniversite" başlıklı yazılan okuyunca, dehşet verici benzerliği farkedecek ve hakikaten "hafıza-i beşerin nisyan ile malûl" bulunduğunu bir an olsun kabul edeceksiniz.

Ama suyu ters akıtmağa kimsenin gücü yetmeyecektir!

Saygılarımla

AKİS

Cilt: XXXVIII Sayı: 667 1 Nisan 1967

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

"Komünist sana minnettardır!"

İsmet Paşa komünistleri himaye ediyor! Bülent Ecevit CHP'ni aşırı sola götürüyor! Ecevit solları memleketi kızıllaştıracaklar! Ortanın solu Moskovanın yoludur.. Bugünkü düzenin haksız taraflarını söyleyenler bolşeviktir! Basın ve sanat âlemi rus ajanlarının eline geçti! Nerede bir komünist görürseniz onu derhal ihbar ediniz! Komünist, komünist, komünist!

Bir memlekette hava bu olursa ve bu havayı o memleketin iktidarının başı, muhalefetinin Çerkez Ethemleri, hattâ bol yıldızlı üniforma sahipleri beslerlerse ne olur, bilir misiniz? Bir kripto, gayet rahat, şöyle yazar:

"Ne kadar, adı komüniste çıkarılmış kahraman halk çocuğu varsa bunlar faziletli, yürekli, emekçinin yanında olan yiğit kişilerdir.."

Bir başkası ise der ki:

"Komünist diye komünist partinin üyesine derler. Türkiyede komünist parti bulunmadığına göre komünist de yok demektir.."

Bugün gerçek, nasıl dünyanın istisnasız her tarafında komünistler ve bir komünist faaliyeti varsa bunların Türkiyede de mevcut olduğudur. Bunlar kendilerine mahsus bir çalışma sistemine sahiptirler, gemilerinin yelkenini kuzeyden gelen rüzgârlarla doldurmaktadırlar, her çevrede o çevrenin özelliklerini, gözönünde tutarak bir hava yapmaktadırlar, basındaki adamları şartlara göre düdük çalmaktadırlar. Kriptoların en meşhurlarından biri, daha bir kaç yıl önceye kadar, "memleketin iki, üç tane namuslu kalemi"nden bahsederken bunların arasına mutlaka Falih Rıfkı Atayı da koyardı. Bunun sebebi, dünyevî kalemlerin bu en eskisinin o sıralar devrin iktidarını -bu, 1963-64'lerde olurdu- yermesi, ihtilâl heveslilerine arka çıkmasıydı. Aynı Atay, ay nı miskin sebeplerden ötürü -hep şahsî çıkar- artık sözümona koyu bir antikomünist olmuştur ve kripto kendisini derhal afaroz etmiştir.

Bugün görülen, Ortanın Solu hareketi CHP içinde zafer kazandığında bunu bir "burjuva revizyonizmi" olarak damgalayanların, şimdi. Ortanın Solu ile kendilerinin Solun Solunu aynı paralelde göstermeye çalıştıklarıdır. Uçlar bir defa daha birleşmişler, kriptolarla Çerkez Ethemler aynı türküyü çalmaya başlamışlardır. Bir memlekette cadı kazanları ne kadar çok kaynatılırsa, bir memlekette komünist avı ne derece yaygın olursa gerçek komünizmin o kadar istifade ettiği tecrübeyle sabittir. İsmet Paşa komünistlikle suçlanırsa, Ecevit komünist olursa, sosyal adaleti savunan bütün kalemlere komünisttirler denilirse ve bol ödenekli komünizmle savaş derneklerinin maaşlı idarecileri kendileriyle efendilerinden başka herkesi komünistlikle suçlarlarsa kriptonun şöyle yazmasına niçin şaşmak:

"Ne kadar, adı komüniste çıkarılmış kahraman halk çocuğu varsa bunlar faziletli yürekli, emekçinin yanında olan yiğit kişilerdir."

Bugün Türkiyede Ortanın Solunun da, Ortanın Sağının da aslında, komünistliğe karşı baraj olduğu hususunda mutabık kalırsak, bu iki cephenin de komünizm düşmanlığından şüphe etmeye kalkışmazsak ortanın sağındakiler inanırlarsa ki pek âlâ, ortanın solundakiler "komünizme karşı tesirli silâh"ın bu olduğuna kani olabilirler, ortanın solundakiler de ortanın sağındakiler hakkında aynı şeyi düşünürlerse kriptolar muallâkta kalırlar.

Türkiyede ortam odur ki komünizm mutlaka bir dala tutunmak kendini bir cereyanla bir göstermek zorundadır. Komünistlerin "Türkiyede komünist yoktur" propagandasının sebebi budur. Sadece son yedi yılda bu dal bazen 27 Mayıs ihtilâlcileri, bazen 14'ler, bazen Aydemir sergüzeştçileri, hattâ bazen CHP İktidarının CHP'li muhalifleri olmuştur ve şimdi "burjuva revizyonizmi" kriptoların baş tacıdır.

CHP'deki Ortanın Solcuları -artık hemen hemen bütün CHP - bu belânın Çerkez Ethem belasıyla eş belâ olduğunu hiç hatırdan çıkarmamalıdırlar ve taktiklerini olmasa bile stratejilerini ona göre âyârlamalıdırlar.

Kulağa Küpe

Boş küp tıngırdar!

Vatandaş Süleyman efendi gayet doğru bir söz söylemiş. Demiş ki: "Türkiyede herkesin söz hakkı varsa, benim de söz hakkım vardır.' Düşündüğüm, bildiğim gibi konuşmaya devam edeceğim.."

Etmesine etsin ya, ancak ettikçe, aman Allah, vatandaş Süleyman efendinin ne boş, fikir bakımından ne tırıl bir kimse olduğu her gün daha feci şekilde ortaya çıkıyor.

Denilecek ki: "Sana ne, yahu?"

Vaktiyle vatandaş Süleyman efendinin boşluğu kendisim ilgilendirildi, bir de ilgilendirse ilgilendirse Amerikanın Morrison firmasını..

Ah, demokrasi, demokrasi! Senin adına ne cinayetler işleniyor..

Rejim

Boşluk dolduranlar

(Kapaktaki hukukçu!)

Bu haftanın başındaki bir öğle vakti, yemeklerini yerken radyolarım açanlar pek mutlu bir haber işittiler. Haberi veren, Demirel İk-

HAFTANIN İÇİNDEN

Uçuruma giden yol

Metin TOKER

Türkiyede iktidarların sonu, ayetin çevrelen karşıya almakla gelir. Türkiyede bir iktidar aydın çevreleri karşısına aldı mı, sade gidecek değil, fena da gidecek demektir. Geniş halk kütleleri bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi elbette ki bizde de büyük kuvvettir. Onun oyu alınmaksızın iktidara gelinmez, onun oyuna rağmen iktidarda kalınmaz. Ama Türkiye çok ilerlemiş bir batılı demokratik ülke olmadığı için halk kütlelerine eş önemde bir kuvvet, aydın çevrelerdir. Aydın çevreler, baskı grupları halinde -Başbakanın kulakları çınlasın- memleketin gerçek idarecileridir. Bu durum memleketin anayasasında, şüphesiz, bir madde halinde yazdı değildir. Bu, eşyanın tabiatının basit bir icabıdır ve basiretli iktidarlar bunun gereğini yapan iktidarlardır. Halk kütlelerini umursamaksızın sürdürülen bir idarenin başına gelecek olan, 1950'nin bir. Mayıs gününde meydana çıkmıştır. Aydın çevreleri umursamaksızın, onları küçük görerek yürütülen bir iktidarın âkibetinin ne olacağı da 1960'ın bir Mayıs gününde belli olmuştur. Türkiye bugün öyle bir ortama sahiptir ki halk kütleleri de, aydın çevreler de aynı paralelde birleştirilebilir. C.H.Pnin, Ortanın Solu politikasıyla bunu yapmakta olduğunu görmemek imkânı yoktur.

Buna mukabil A.P. tam ters bir yolun üstünde görünmektedir. Demirelin iktidarından halk, bilhassa iktisadi bakımdan aradığını bulamamışken ve Demirel "kör kör, parmağım gözüne" durumundaki pahalılığı inkâra kalkışarak insanların damarına basarken aynı Başbakanın bir takım talihsiz beyanları, talihsiz çıkışları aydın çevreleri ayağa kaldırmıştır. Gerçi Demirel aydın çevrelerin bazı mensuplarından hoşuna giden ve kendi hatalı fikirlerinin yönünde sözler işitmiyor değildir. Bunlar ona hak verdiklerini yüksek sesle pek güzel ifade etmektedirler. Ama bunların, mensubu oldukları müesseselerin -baskı gruplarının- gerçek temsilcileri sayılabilecekleri pek şüphelidir. Adnan Menderes, uzun düşünebilmek imkânını bulduğu Yassıadada her halde Üniversiteyi Ekrem Şerif Egeli, Orduyu Rüştü Erdelhun ve muhalif basını Falih Rıfkı Atay sanmak suretiyle ne vahim bir hata işlemiş olduğunu farketmiştlr. Şartlar tamam olduğunda muhalif basın Menderesi bir ateşten gömlek gibi sarmış, Üniversite bir anda ayaklanmış ve genç Ordu nihai darbeyi tam bir kesinlikle indirmiştir. Güvenilen halk kütlelerinin desteği ise, o tarihte ayakların altından çoktan kaymıştı.

Süleyman Demirel son zamanlara kadar memleketin aydın çevreleriyle bir çatışmaya girmeme işini başarıyla devam ettirmiştir. Belki "koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi denir" felsefesinin İcabı, Demirel, A.P. Büyük Kongresinde rakibi Saadettin Bilgiçe karşı mücadelesinde aydın çevreleri arkasında bulmuştur. Gerçi daha sonraları patates fabrikası vaadleri, "İstanbula köprü yapacağız dediysek hemen yapacağız demedik ya.." hafiflikleri, "biz sandıktan çıktık" tekerlemeleri A.P. Genel Başkanını bu çevrelerde türlü latifelerin konusu yapmıştır ama bir açık tartışma açılmamıştır. Bu tartışmanın nasıl açıldığım Başbakan bir sükûnet zamanında kendi kendine düşünürse büyük ihtilâfların bazen ne ufak gaflardan çıktığı gerçeğini pek istifadeli olacak tarzda görebilir.

Demirlin Bakanları, hattâ kendisi bir "Temel hak ve hürriyetler kanunu"nun düşünüldüğünü açıklamışlar, sonra Adalet Bakanlığında bunun hazırlığına başlandığı öğrenilmiştir. Bunu, hazırlanan tasarılardan birinin yayınlanması takip etmiştir. Adalet Bakanı tasarının varlığını doğrulamıştır. Böyle bir halde, olgun her memlekette, hele o memleket halkının ağızı sütten yanmışsa, derhal bir tartışma açılır. Beliren niyetler üniversite tarafından ilmi açıdan incelenir, basında polemikler başlar. Bizde de böyle olmuştur. Ne var, bunda?

Halbuki Başbakan bir sinirli ruh haletinin içine girmiştir ve şu anda her yeni kelâmı bir yeni yarayı kendisine vermektedir. "Ortada bir kanun mu var ki, tartışması yapılıyor" demiştir. Halbuki tartışmanın faydalısı, tasarılar üzerinde yapılır. "Kanunu kimin yapacağı Anayasada tasrih edilmiştir. Kendilerini bunun üstünde yetkilere sahip sanmaya kimsenin hakkı yoktur" demiştir. Halbuki kimse "kanunu ben yapayım" dememekte, kanunu yapacak olan Parlâmentoya ışık tutmaya çalışmaktadır. "Demokrasilerde baskı grupları tanımam ben" demiştir. Halbuki, tanır veya tanımaz, ama her rejimde baskı gruplarının mevcudiyeti en basit kitaplarda bile yazılıdır. Bundan sonra Başbakanın ve onu "takiben A.P. kalemşörlerinin, Menderes devrinde olduğu gibi, hoşlarına gitmeyen profesörlere tecavüzleri başlamıştır. Demirel "Dört, beş kişi mi Üniversiteyi temsil edecek?" demiştir. Halbuki bazı profesörler şahısları adına, ama bazı da üniversite kurulları o sıfatlarıyla fikir söylemişlerdir. Bu, bir A.P. milletvekili yazarın kaleminden çıkmadır: "Böylesine, ruhu ve fikri satılmış ilim adamları hüviyetine bürünmüş kimseleri» mevcudiyetini gördükçe kendimizden utanıyoruz. Bunlar adam değil, bunlar insan değil.." Bir başka A.P. organı ise geçmişi şöyle hortlatmıştır: "Karacüppeliler, haddinizi bilin!"

Bu, A.P. ile aydın çevreleri, daha A.P. İktidarının ikinci yılında boğaz boğaza getirmeye yetmiştir ve en az insaflı vicdanın bile bundan dolayı Başbakanı hatalı bulmaması güçtür. Gönül isterdi ki Türkiyede artık bir Başbakan, böyle hallerde, şöyle diyecek kadar bir basiretin sahibi olsun:

"— Yayınlanmış olan, hiç kimseyi, hele Hükümeti hiç ilzam etmeyen bir tasarıdır. Ama bu vesileyle kamuoyunun fikirlerinin, görüşlerinin belli olması istifade sağlamıştır. Bu arada, mütalealarından dolayı ilim adamlarımız da büyük hizmet yapmışlardır. Geyu mutlaka uyaracaktır ve bu, belli ve meşru maksatlarla istediğimiz kanunun bu maksada en uygun şekilde çıkmasını kolaylaştıracaktır."

Acaba bir Başbakanın bu tutumu takınması pek mi zordu?

tidarının Adalet Bakanı Hasan Dinçerdi. Hasan Dinçere göre Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma kanunu üzerindeki çalışmalara devam ediliyordu ve bu kanun "bir an önce" çıkarılacaktı. Çok kimse bunu duyduğunda "Hah! Türkiyenin bir eksiği buydu.." diye düşünmekten kendini alamadı. AP "Daha az hürriyet" değil, "daha çok refah" sloganıyla oy devşirmişken, şimdi, refah sağlamanın ilk şartının hürriyetleri kısmak olduğu felsefesine gelmişti ve bir sath-ı mallin üzerine yerleşmişti. Refahı sağlayamayan iktidarların bu âdetini bilenler şu anda Türkiyede başlarını ibretle sallamaktadırlar.

Başbakan Süleyman Demireli, geçen haftanın sonunda birgün İzmir AP İl Merkezinde karşılayan bazı partililer şöyle bağırdılar:

"— Demokratın babası, Adaletin tohumu ve rahmetlinin boşluğunu dolduran kimse!."

Bunu duyan Demirel, başını bir yana hafifçe yıktı, biraz mahcup, biraz müftehir, gülümsedi. Bu benzetmeyi kendi partisinin mensuplarının ağzından işitince memnun olan, itiraz filân etmeyen Başbakan, aynı benzetmeyi Muhalefet yapınca, nedense, celâllenmekte, kükremekte, şiddetle itiraz etmektedir.

Ama bu benzetiş yerindedir ve benzerlik, gün geçtikçe de artmaktadır. "Rahmetli bir parti"nin, "rahmetli bir icraa-t"ın ve "rahmetli bir başbakan"ın boşluğu aşikâr şekilde doldurulmaktadır.

"— Muhterem arkadaşlar! Biz bu kanunla şimdi hakiki hürriyetin temelini atmaktayız. Bu anarşik nizam içinde, hürriyet demlen, demokrasi denilen çok nâdir ve hassas nebat neşvünema bulamaz, mahvu nâbut olur, nadan ellerde perişan olur. Nadan ellerin cesaretini kıracağız! Bu kanunun maksadı bundan ibarettir, arkadaşlar!"

Bugünlerde tıpkısını sık sık duyduğumuz yukarıdaki sözler 6 Haziran 1956 günü Millet Meclisi kürsüsünden. Başbakan Adnan Menderes tarafından söyleniyordu. Menderes, 6334 sayılı kanunu tâdil eden ve basın hürriyetini iyice kısıtlayan meşhur kanunu böyle savunuyordu.

Onbir yıl sonra ise yeni bir Başbakan, Süleyman Demirel, Bayram Gazetesine verdiği demeçte kendi kanununu savunmak için şöyle diyordu:

"— Biz, hürriyetler için mücadele etmiş bir siyasi partinin temsilcileri olduğumuza göre, kimsenin, hazırladığımız tasarıdan endişesi olmaması gerekir. Gayemizin hürriyetleri yok etmek değil, anayasa rejimini muhafaza etmek olduğu, tasarının incelenmesi sırasında açıkça ortaya çıkacaktır. O zaman, ak koyun kara koyun belli olacaktır. Hürriyet düzenini ortadan kaldıracak şekilde anlamaya imkân yoktur."

"Ne biçim demokrasidir bu?"

Demirel, bu Kurban bayramında şöyle; konuşmuştur:

Hasan Dinçer
Göktürk No: 2

"— Bizim demokratik rejimde baskı grupları yoktur. Neresinde bunun, baskı grupu? Hakimiyet kayıtsız şartsız milletin değil mi? Hem Anayasada hakimiyet milletindir diyeceksin, hem de baskı grupuyum diye ortaya çıkacaksın... Bu, demokrasi sahtekârlığıdır. Bu iddiaların sahipleri, kendilerinden başkasını devlet idaresine lâyık görmedikleri için veya kendilerinden başkasının devlet idaresine tahammülleri olmadığı için, hasretlerini böylece ortaya vururlar. Adalet Partisinin Meclis ve Senato gruplarında mevcut 340 milletvekili ve senatör, biç bir şekilde diğer herhangi bir partinin mensubu olan milletvekili ve senatörden aşağı değildir. 1961 Anayasası, 27 Mayısçı güçler, baskı grupları, zinde kuvvetler gibi hususları ne derpiş etmiştir, ne de milletin iradesi üzerinde söz sahibi kılmıştır.."

Bu, bir demokrasi anlayışını ortaya koymaktadır. 1956 yılında basın hürriyetini kısıtlayan kanunu savunurken Menderes de eş bir demokrasi anlayışı ortaya koymuştu. Onun söyledikleri de şöyleydi:

"— Şimdi bu devreye, hürriyetsizlik devresi diyorlar. Yârabbi, yâresulallah! Hangi hürriyetsizlik? Muhterem arkadaşlarım! 30 kişilik bir heyet, 500 kişilik bir heyetin karşısına çıkıyor, siz neden bizim gibi düşünmüyorsunuz, siz neden bizim dilhahımıza göre konuşmuyorsunuz, diyorlar... Demokrasi, demokrasi... Ama akıllarına, işlerine geldiği gibi bir demokrasi... İşlerine geleni, hepimize, 450 kişiye mutlaka kabul ettirecekler... Kabul ettiremediler mi, bizler antidemokratiğiz, şâyân-ı tel'iniz ve recmedilmemiz lâzımdır. Ne biçim demokrasidir bu? Yağma mı var?"

Menderes, özlediği demokrasiyi Türkiyede kurmağa muvaffak olamadı. Şimdi bu deneme yeniden hortlatılmaktadır. Her şey o kadar birbirine benzemektedir ki... Lâflar, işler, gerekçeler, kullanılan adamlar... Zaman hesaba katılmazsa, her şey!..

Hürriyet adına cinayet

Büyük vaadlerle fakir halk kitlelerinden oy alınarak işbaşına gelinmekte, sonra müreffeh zümrelere hizmet edilmekte, zamlarla, enflâsyonlarla fakir kitleler ezilmekte, iktisadî hayat büsbütün mahvedilmektedir. Seçim yaklaşıp vatandaşın karşısına yeniden çıkma günü gelip çatınca, iktidar elden gidecek korkusu bacayı sarmakta, muhalefeti, basını, özgür düşünceyi ve tenkidi susturacak tedbirlere tevessül edilmektedir. Bu 1954'te, 1956'da, 1960'da böyle olmuştur. 1954 seçimleri öncesinde, Şubat ayında Meclise sunulan "Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler" adlı kanun görüşülmeğe başlandığında Menderes, Mecliste şunu soruyordu:

"— Niçin bizi top ateşi altında, türlü hücumlara mâruz bırakmış-

Demirelin üç yüzü
"Demokratın babası, Adaletin tohumu, Rahmetlinin boşluğunu dolduran"

lardır? Niçin bizi rahat çalışamaz hale getirmişlerdir?"

Buna Bölükbaşı, oturduğu yerden şöyle cevap vermişti:

"— Menderes, bu mevzuda çok dertlisin. Bir kanun çıkar da rahat et!"

Nitekim o kanun çıkarılmıştır. Kanunun gerekçesinde şöyle deniliyordu: "Bütün demokratik idarelerde, hürriyetlerin kullanılmasının yanlış yönlere sürüklenmesine engel olmak ve tecavüzlerden korumak için tedbirler alınmıştır.."

1956 yılında yine bir seçim öncesi yaşanılıyor ve, kaderin tuhaf cilvesi, İktidar Meclise yeni kısıtlama ve şiddet kanunları getiriyordu. Gerekçe yine, "hürriyetleri ve demokrasiyi sağlam teminata bağlamaktı. 1956 Basın Kanunu görüşmelerinde Menderes, "Muhterem arkadaşlar! Biz bu kanunla şimdi hakiki hürriyetin temelini atmaktayız" demişti.

Bugün de Temel Haklar Kanunu getirilirken yine hürriyetten dem vurulmaktadır! Daima, bu baskı kanunları getirilirken, zamanın muhalefeti, fikir adamları ve profesörleri iktidarı ikaz etmişler, antidemokratik bir gidişin tehlikelerini söylemişlerdir. Ama daima aynı cevapla karşılaşılmıştır. Bu cevap, 1956'da Menderesin dili ite şu idi:

"— Antidemokratik kanunlar yok! O gün olduğu gibi bugün de profesörler hazırlamış gibi, onun mânasını idrak ettiği şekilde söylüyor. Ondan sonra 'anayasaya muhalif kanunlar' diyor."

Sözünün tam bu noktasında Menderesin eklediği manalı cümleye dikkat edilmelidir. Çünkü şimdi de bu, aynen tekrar edilmektedir:

"— Anayasaya muhalif kanunlar olmaz!."

Şimdi, Menderese ait olan bu parlak cümleyi, aşağı yukarı aynen, bir başka Başbakan, Demirel tekrarlamaktadır.

Bu dünya görüşüne göre iktidara yönelen tenkitler hep, "hürriyetlerin suistimali"dir, bunları önlemek ise ne antidemokratik, ne de hürriyetleri zedeleyicidir. 18 Nisan 1960 günü Mecliste görüşülmeğe başlanan ve Tahkikat Komisyonu kurulmasını teklif eden, Baha Akşit ve Mazlum Kayalar imzalı önergenin gerekçesinde ise şöyle deniliyordu:

"Memlekette hakiki bir hürriyet nizamının kurulması, huzur ve sükûnun tesisi, seçimlerin biç kimsenin şüphesine, tereddüdüne, endişesine, korkusuna, itimatsızlığına en küçük bir imkân bırakmıyacak salim, temiz ve dürüst şartlar içinde yapılması, nihayet, gittikçe büyüyen hadiseler halinde kendisini gösteren kanlı kardeş kavgalarını önliyecek kesin çarelerin bulunması buna mütevakkıf görülmektedir."

Görüldüğü gibi, her şey "hürriyet için" yapılmıştır. Bütün bu davranışlar Charlotte Corday'ın ünlü sözüne ne kadar uygundur: "Zavallı hürriyet; senin adına ne cinayetler işleniyor!"

İşin komik tarafı, Corday'in bu sözünü, o zamanlar, Muhalefetin davranışlarını tenkit için DP milletvekili Behzat Bilgin hatırlatmıştı! Hem de, hürriyetleri dinamitleyen tedbirleri Meclis kürsüsünden savunduğu bir sırada...

Profesörlere, Üniversiteye karşı takınılan tutumda da bir değişiklik yoktur. Menderes, 1956'da yumuşak şekilde tarizde bulunduğu profesörlere, 1960'da Tahkikat Komisyonu kabul edildiği sıralarda artık "kara cübbeliler" demekte ve Üniversiteyi aslında, Ekrem Şerif Egeli tipinde, kendisini koltuklayan birkaç profesörün temsil ettiğini iddia etmekteydi. Bugün de Demirel "3-5 profesörün Üniversiteyi temsil edemiyeceğini" söylerken,

Baha Akşit
Kahve dövücüsü

bir yandan da Ekrem Şerif Egeliyi ısıtıp sofraya sürmektedir.

..ve yeni "Hadi Tan"lar

İktidarlar, abesi savunmak zorunda kaldıklarında ve baskı tedbirlerine giderken daima bir takım işgüzar yardımcılar bulmuşlardır. Bunlar profesörler olmuştur, gazeteciler olmuştur, memurlar olmuştur. Paraya, şöhrete veya siyasi ikbale ihtirası olan bu yardakçılar hizmetlerini sunmuşlar ve istediklerine kavuşmuşlardır.

Mazlum Kayalar
..ve *hınk deyicisi*

Bir Hadi Tan, bu konuda prototip olarak daima hatırlanacaktır. Hadi Tan bir hukukçu idi. Arada yaş farkı olmasına rağmen, Menderes Hukuku milletvekili iken bitirdiği için, Hadi Tanın zamanın Başbakanı ile sınıf arkadaşı olduğu anlatılırdı. Bu Hadi Tan, Almanyada hukuk doktoru olmuş, Ankarada Savcı olarak işe başlamış, sonra Adalet Bakanlığına intisap etmişti. Muhalefetin sesini kısmak için bazı şiddet kanunları hazırlanması gerektiğinde, meslekî prestijlerini ve fikir özgürlüklerini nasıl koruyabileceklerini düşünen hukukçular, aralarından birinin, İktidara, büyük bir iştiyakla arz-ı hizmette bulunduğunu gördüler. Bu, Hadi Tandı. Hadi Tan -Hüseyin Avni Göktürkün Bakanlığı sırasında- Ceza İşleri Genel Müdürü oldu. Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne başladığı günlerde, kendisini tebrike giden arkadaşları, İstanbul Savcısı Hicabi Dinçe, otomobil kazası yapmış bir DP ilçe başkanı hakkında takibat yapmamasını "Beyfendi öyle istiyor" diye bildirdiğini duydular! Gösterdiği başarı, ettiği hizmet efendileri tarafından karşılıksız bırakılmadı ve müsteşar oldu. DP büyükleri himmet ettiler, Hadi Tan milletvekili de oldu. Antidemokratik kanunların hazırlanmasında, milletvekili olduktan sonra ise komisyonlarda gerekçelerinin yazılmasında Hadi Tan başroldeydi. Temyizden 18 üyenin emekliye sevkedilmesi Hadi Tan vasıtası ile sağlanmıştı. 27 Mayıs ihtilâli ile Yassıadaya girdi, idama mahkûm oldu. Fakat cezası müebbede çevrildi.

Devir değişti, DP'nin boşluğunu dolduranlar iktidara geldiler ve bu defa Hadi Tan, dolgun maaşla, Ziraat Bankasında müşavirliğe atandı. Halen bu cazip görevi gizli tutmaya çalışmaktadır. Ziraat Bankası santralına "Müşavir Hadi Tan ile görüşmek istiyorum" diyenler, "Ben burada değilim. Benden bahsetmeyin" diyen bir Hadi Tanı karşılarında bulmaktadırlar!..

1967 yılında da, boşluk dolduran bir iktidar, itibar kaybetmeğe başlayıp tedbir ihtiyacım duyunca, yeni Hadi Tanlar bulmakta güçlük çekmemiştir.

DP tipi iktidarlara hizmet arzedenlerin, başta daima dört ayak üstüne düşmeleri herhalde bazı memurlar üzerinde tesirini göstermişti? Nitekim bir başka Ceza İşleri Genel Müdürü, AP İktidarına, şu dehşetengiz Temel Haklar Tasarısını hazırlamakta tereddüt etmemiştir. Yakında müsteşar olup olmıyacağı -Hadi Tanın çizgisini izlerse müsteşar da olur, mebus da ve Yassıadaya da gider- merak edilen bu hukukçunun adı, Melih Ezgüdür. Bu zat, kendi ifadesiyle, "Galatasaray mezunudur, dışarda tahsil yapmıştır, babası eski Yargıtay Başkanlarındandır, günde dört-beş defa Anayasayı okur" ve Anayasanın sosyalizme kapalı olduğunu -Demirci de öyle demektedir ya..- söylemekte ve Batıdaki hürriyetlerin ve toleransın Türkiyeye uygun olmadığını rahatça ileri sürerek, şöyle demektedir:

Türkler 27 Mayısta bu sorunun sında irtibatsızlık vardır. Batı ülkelerinde iyi yürüyen mekanizmalar Türkiyeye getirilince aksamaktadır.."

Hürriyetlerin kullanılması ve demokrasinin, yürümesi konularında Türkiyenin Batı ülkeleriyle bir tutulamıyacağı... Bu ilgi çekici fikir 1954'te, 1956'da ve 1960'da da çok söylenmişti. Şimdi yine söylenmektedir. İşin tuhafı, bu görüş, Washington'daki Beyaz Saraya mensup kimseler tarafından artık açıkça söylenmeğe başlanan bir teoriye pek benzemektedir. Teorinin sahibi, Başkan Johnson'un Beyaz Saraya yerleşmiş bulunan siyasî ve iktisadî danışmanı Prof. Walt Rostow'dur. Bu Rostow'un teorisine göre, kalkınmanın başladığı "Take-off" devresini geçiren azgelişmiş ülkeler, en tehlikeli ve en istikrarsız yılları yaşarlar. Bu devrede bu ülkelerde "önce istikrar, sonra hürriyet" prensibini uygulamak, yani demokrasiyi ve hürriyetleri rafa kaldırmak caizdir. Tabii Batı blokunun ve Amerikanın sıkı dost ve müttefiki olarak kalmak şartiyle...

Rostow bu görüşlerini, geçenlerde Leeds Üniversitesinde verdiği bir konferansta daha da genişleterek tekrarlamıştır.

Tabii Demirelin -daha önce de Menderesin- temel hakları kısıtlarken ve demokrasiye paydos derken. Beyaz Sarayın bir tavsiyesini yerine getirdiğini söylemek, İktidarın canım sıkacaktır. Sıkıntıyı önlemenin çaresi ise aklıevvellerce keşfedilmiştir. 1954'te, 1956'da, 1960'da daha değişik adlar taşıyan bu çarenin

1967 yılında yeni adı "Temel Haklar ve Hürriyetleri Koruma Kanunu Tasarısı"dır.

Ama Rostow acaba, bahsettiği ülkeler arasında Türkiyeyi de murâd etmekte midir, yoksa Türkiye artık hürriyetsiz yaşamayı kabul etmeyecek toplumlara sahip ülkelerden midir?

"— Türkiyede müesseseler arabir cevabını Menderese vermiş değiller midir?

Üniversite

Dokuz yıl öncesi gibi!

Kır saçlı, orta boylu, olgun yüzlü zat, 24 Mart tarihli Bayram Gazetesini okuduktan sonra, siyah kalın çerçeveli gözlüğünü çıkardı ve "şimdi nerdeyse gazeteciler telefon ederler" diye düşündü. Gerçekten de, çok geçmedi, telefon çalmağa başladı. Telefona kalkan bilim adamı, şu soruyla karşılaştı:

"— Sayın Hocam, bugünkü Bayram Gazetesinde sayın Rektörün İzmirde verdiği kısa demeci herhalde okumuşsunuzdur. Başbakanın daha önceki demeçlerini kısmen destekler mahiyette bulduğumuz bu demeçle ilgili düşüncelerinizi öğrenmek istiyoruz."

Tok sesli Profesörün buna cevabı şu oldu:

"— Bana birkaç dakika müsaade ediniz. Şimdi okudum. Size biraz sonra düşüncemi bildiririm."

551466 numaralı telefon, saat 11.15'den itibaren durmadan çaldı ve Profesör, her seferinde hemen hemen ayni soruyla karşılaştı ve hepsine de ayni cevabı verdi.

Aradan 15 dakika geçmemişti ki, ayni numaralı telefonu ariyan muhabirler, tok sesli ve kendinden emin bir şekilde konuşan Profesörün şu konuşmasını not etmeğe başladılar:

"— Sayın Rektör Dr. Ekrem Şerif Egelinin Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu Tasarısı dolayısiyle verdikleri demeçte fikir hürriyetinin tarif edilmediğim ileri sürmeleri ilmî gerçeklere aykırıdır. Bu konuda Hükümetle Tasarıyı tenkit edenler arasında bir anlaşmazlık bulunmadığını ileri sürmeleri de vakıaya uymamaktadır.

Fikir hürriyetine ve ilme karşı Hükümeti desteklemek için verilen bu demeç, daha ziyade sayın Rektörün 1960'tan önce, İktidarla Üniversite arasındaki gergin münasebetlerde oynadıkları malûm rolü tekrar oynamak istediğini göstermesi itibariyle üzerinde ehemmiyetle durulmaya değer. Üzülerek hatırlatmak zorundayız ki, bu çeşit bir rol, İktidar için olduğu gibi, Üniversitemiz için ve bilhassa kendileri için çok zararlıdır!"

Olay, geride bıraktığımız haftanın sonunda İstanbulda, Erenköy Kâşaneler Sokağı 7 numarada oturmakta olan Prof. Hüseyin Nail Kübalı ile, AP'nin dümensuyunda olbilirdi. Ama, Prof. Kübalı, olurolmaz zamanlarda konuşanlardan değildi ve konuştuğu zaman da, gözünü budaktan sakınacak cinsten olmadığı, 27 Mayıs öncesini hatırlıyanlarca çok iyi biliniyordu.

Bu nedenledir ki, 1965'ten bu yana, Üniversite içinde AP İktidarı tarafından oynanan bir oyunu ilk defa kamuoyuna aksettirdiğinden. Prof. Kubalının, 9 yıl önce bugünlerde, ayni şekilde sert çıkışlar yaptığı hatırlandı. Gerçekten de, 1958 yılının ilk üç ayında, DP İktidarı,

Kubalı konuşuyor
Erkekçe bir ses

mayan gazetelerin Millî Eğitim muhabirleri arasında geçti. Yukardaki konuşmayı not edenler arasında AKİS'in İstanbul Temsilcisi de bulunuyordu ve diğer gazetecilerden ayrı olarak, AKİS muhabirini ilgilendiren, demeçten çok, demeci verenin kimliği oldu. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Ekrem Şerif Egeliyi hedef tutan bu demeç sahibi Profesör, Hüseyin Nail Kubalı değil de bir başka profesör olsaydı, belki de normal bir çekişme sayılaiçinde bulunduğumuz günlerde olduğu gibi, Üniversite öğretim üyeleri arasında ikilik yaratmak suretiyle, bir kısmım kendi emellerine alet etmeye çaba göstermişti.

"Fikir hürriyetine ve ilme karşı Hükümeti desteklemek için verilen bu demeç, daha ziyade sayın Rektörün 1960'tan önce, İktidarla Üniversite arasındaki gergin münasebetlerde oynadığı malûm rolü tekrar oynamak istemesi bakımından üzerinde durulmaya değer" demek

gereğini Prof. Kubalı neden duymuştu? Ve bu "malûm rol" neydi?.

Gazetelerdeki karşılıklı demeçleri okumaktan başı dönen okuyuculardan çoğunun, bu iki soruya cevap bulabildiklerini söylemeğe imkân yoktur.

Oysa, Prof. Kubalıyı yalandan tanıyan AKİS muhabiri bu soruların cevabını bulmakta güçlük çekmedi.

Dünkilerle bugünkiler

İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ekrem Şerif Egelinin İzmirde, Başbakan Demirelin daha önceki beyanlarıyla aynı paralelde beyanat vermesi normaldi. Zira, 1958 yılının Mart ayında, DP İktidarı ile Üniversite öğretim üyeleri arasında, bir gönüllü sözcü gibi çalışıp durmuştu. Menderese gönülden bağlı bir kişi olarak bilinen Prof. Egeli, o tarihlerde, İstanbul Üniversitesi içinde DP'nin -özellikle Menderesin- sözde etkili -gerçekte etkisiz-dörtlü ekibinde bulunmaktaydı. Hafızaları "nisyanla malûl olmıyanlar"ın kolaylıkla hatırlıyacakları o günlerde, İstanbul Üniversitesinde bir "Menderes cuntası" bulunuyordu. Bu DP kumpası, Rektör Ali Tanoğlu, Dekan Egeli, Dekan Hıfzı Timur ve Kâzım İsmail Gürkan tarafından meydana getirilmişti.

Dokuz yıl önce Dekanlığa getirilen Egeli bugün Rektör olmuş ve daha etkili duruma gelmiş bulunduğuna göre, Coğrafyacı Prof. Ali Tanoğlunun DP devrindeki rolünü niçin oynamasındı?

Prof. Kubalının "Meclis İçtüzüğünde yapılacak değişiklik"in basın hürriyetini kısıtlıyacağını belirtmesi üzerine ilk defa DP İktidarı ile Üniversite öğretim üyeleri arasında patlak veren ihtilâf gittikçe şiddetlenmiş, neticede "Profesör düşmanlığı" ile ün salan zamanın Millî Eğitim Bakam Celâl Yardımcının da gayretiyle Kubalı bakanlık emrine aldırılmıştı. Menderese ziyafet veren, ona şirin gözükmek için tek fırsatı kaçırmıyan, düşük iktidara karşı koyanlara savaş açan "DP Cuntası" içinde en faal kişinin Prof. Egeli olduğunu bilmiyen yoktu. Öyle ki, Nisan 1958'de, Prof. Kubalının tekrar göreve dönmesi -yani bakanlık emrine alınma durumunun kalkması- emri çıktığı gün, verdiği bir demeçle küplere binenlerin başında gene Prof. Egeli geliyordu.

DP İktidan ile Üniversite öğretim üyeleri arasında bir defa sürtüşme başgöstermiş ve bundan çıkan kıvılcımlar, İktidar koltuğunu tutuşturmaya başlamıştı. Bunu yakından gören Prof. Kubalının, 11 Nisan 1958 tarihli basın toplantısında, "Vazifeye iade edilişim, nâçiz, fakat çok açık ve imanlı savunucularından biri olduğum asil dâva uğruna, her türlü mihneti ve mağduriyeti göze alarak mütehavvil politika cereyanlarının daima dışında kalmak suretiyle, mutlak surette tarafsız, hasbî ve hayırhahane davranışımda zerrece bir değişikliğe sebep olmayacaktır. (...) Binaenaleyh, ihtisasıma girdiğini gördüğüm, aydınlatılmasına ihtiyaç duyduğum her yeni karar ve tedbir karşısında, mevkiimin, ünvanımın ve vicdanımın bana emreylediği normal ve meşru vazifeyi en ufak bir yılgınlık göstermeden, sırası düştükçe ifaya devam edeceğim tabiidir. Bu, ömrüm boyunca sadık kalacağım düsturumdur" demesi, yukarda anlatılan DP Cuntasının hışmım bir kat daha üzerine çekmişti. Öyle ki, günlerden cumartesi olmasına rağmen, bu demeç, evlerine gönderilen özel arabalarla toplanan Üniversite Senato üyeleri arasında, 5 saat süren bir tartışma konusu yapılmıştı. İşte bu Senato toplantısında söz alan Dekan -şimdiki Rektör- Egeli, "Kubalıyı Üniversiteden atalım. 46. mad deyi tatbik edelim" diye bağırmıştı. "Bu kadarı da fazla değil mi?" diye kendisine karşı koyanlara kızan Egeli, istediğinin yapılmıyacağını anlayınca daha da kızarak "Haysiyetsiz adamlar!" diye söylenip, Senatoyu terketmişti.

E. Şerif Egeli
Oyun ayni oyundur

Zamanın Başbakanından direktif alan Celâl Yardımcının, Rektöre telefon üstüne telefon ederek, sadece gazetelerde çıkan demecinden dolayı Prof. Kubalının cezalandırılmasını istemiş olması ve bu ceza kararının Senatoca oybirliği ile verilmesini emretmesi, 27 Mayıs ihtilâli ile silinmiş bir iktidar için olağandı.

Ama, "temel hak ve hürriyetleri koruyan" bir 27 Mayıs Anayasası varken, ayni amaçla yeni bir kanun çıkarmayı tasarlamak isteyen AP neyin peşinde koşuyordu? İzmirde Rektör Egeli ile Başbakan Demirelin gizli toplantı yapıp, ayni paralelde demeçler vermesi de ne oluyordu?

Bu, tarihin garip bir tekerrüründen mi ibaretti?

Tehlikeli alâkalar

DP devrinde, şimdiki "Temel hak ve hürriyetleri koruma kanunu" maskesi altında düşünülen tasarıdan çok daha hafif bir tasarının söz konusu edilmesi ile Üniversite içinde kopan fırtına, aylar geçtikçe kasırga halini almıştı. Gerçi bir DP İktidarı, bir Prof. Kubalıyı tepeden inme atamamıştı, fakat DP İktidarının emrinde olan bir Üniversite Rektörü, yönetmeliğin 16. maddesini uygulamak suretiyle, onu derslerden uzaklaştırabilmişti. Aslında öğrencilerle ilgili olan bu madde, tehlikeli durumlarda Rektöre, bir ay dersleri tatil etme yetkisi verdiği halde, bir öğretim üyesine ancak, o devirde uygulanabilmişti. Ve bundan sonra da "Kanlı Perşembe" 28 Nisana gelinmişti!..

O tarihten bu yana köprülerin altından çok suların geçtiğini bilmiyen bir Başbakan, Menderes hayranı Rektör Egeli ile Üniversitede yeni bir oyunu sahneye koymuştur.

Bu oyun da, AP sempatizanı olmasalar bile "sağcı" olarak bilinen profesörlerin Üniversitede hakimiyetini sağlamaktır! Rektör sağcı olacak, dekan sağcı olacak, kürsü sahibi sağcı olacak, ondan sonra da Anayasa düzeninden hayır umulacak!..

Nitekim, bundan bir ay kadar önce, iki asistanın doçentlik imtihanında ilk defa bu oyun, İstanbul Üniversitesi Senatosunda meydana çıkmıştır. Senato içinde başrolü oynıyan sağa profesörlerin sesleri, çok geçmeden, Üniversitenin kalın duvarlarını delerek Hürriyet Meydanında yankılanmıştır.

Doçentlik imtihanına giren iki öğretim üyesi -bunlardan biri Çetin Özektir-, sağa profesörlerin -bunlardan biri İsmet Giritlidir- şiddetli hışmına uğramıştır. Sadece solu tuttuklarından, bu iki öğretim üyesinin doçent olmalarına şiddetle karşı konulmuş ve "Bunlar aşırı solcudurlar, doçent olamazlar!" diye bağırılmıştır. Belki de dünyada ilk defa, bir üniversite öğretim üyesi, sosyal düşüncelerinden dolayı, sadece İstanbul Üniversitesinde, bu şekilde, gerici kimselerin hücumlarına hedef olmuştur. Ancak, Demirel ve Egelinin bütün çabalarına rağmen, sadece düşüncelerinden ötürü, bir öğretim üyesine ünvan verilip alınamıyacağını -kısaca ortaçağ zihniyeti ile hareket edilemiyeceğini- bilen birkaç profesörün -ki başta gene Prof. Kubalı gelmektedir- sağcılara karşı koyması ile, bu iki öğretim üyesi doçent olabilmişlerdir.

Vâ mı, yok mu?

Bilgiden ve tecrübeden yoksun bütün konuşmalarında olduğu gibi, daima çelişiklikten ve yalanlamadan kurtulamıyan Demirelin geçen hafta ve bu haftanın başında verdiği demeçler, Rektör Egelinin "fetva" vermesine rağmen, gene bir sabun köpüğü gibi sönmüştür. "Bizim demokratik rejimde baskı grupları yoktur" derken gördüğü tepkinin aslında bir baskı grupundan geldiğini bilmiyen Demirci, yolunda devam etmekte kararlı olduğunu da göstermiştir.

Ancak, "3-5 profesör" demesine rağmen, sadece geçen hatfa en ay 12 profesörden demokrasi ve hukuk dersi alan Demirelin "uçuruma giden bir yolda" olduğunu bilmemesi için, 9 yıl öncesinin Menderesine özenmesi gerekir. Zira, 27 Mayısın ilk fırsatta veya yavaş yavaş ortadan silinmesi amacını güden bir partinin başının, "baskı gruplan"nı eski zihniyet ve metodlarla etkisiz hale getireceğini umması ve "yoktur" demekle inkâr etmesi için gerçekten, basiretinin bağlanmış olması gerekir. Kaldı ki, Orta Doğu Teknik Üniversitesinden 81 öğretim üyesi de, haftanın başında Salı günü basına dağıttıkları bildiriyle, "Temel Hak ve Hürriyetleri Konuna Kanunu Tasarısı"na karşı olduklarını bildirmekte ve şöyle demektedirler:

"...Bu tasarının âkibeti ne olursa olsun, daha da önemli olan mesele, onu hazırlatan ve böylece fikir hürriyetini tamamen ortadan kaldırmak isteyen zihniyetin mevcudiyetidir."

Prof. İsmet Sungurbeyin dediği gibi, "Temel hak ve hürriyetleri koruma" maskesi altında çıkarılacak kanunla "parlamenter faşizm"i kurmasına, sandıktan çıkma bile olsa, müsaade etmiyecek olan, gene, Demirelin inkâr ettiği baskı grupları olacaktır.

Ord. Prof. H. V. Velidedeoğlunun deyimiyle de, Demirelin bilmesi gereken genel bir kaide vardır:

"Gerek ulusal, gerekse uluslararası alanda geçerli olan, şaşmaz şey, 'hak verilmez, alınır' kaidesidir. Haklan alınmayı ise, çok uyanık bir mücadele ile mümkündür. Fikir hürriyetinin korunması meselesinde umursamazlık veya tedbirsizlik, fikir adamları için tarihî bir vebali gerektirir. Fikir haysiyetini taşıyanların vazifesi, düşünce özgürlüğü aleyhindeki inkişafları tehdit edici mahiyet alıncaya kadar beklemek değildir."

Ecevit konuşuyor
Kurultaya doğru

C.H.P.

Giderayak

Bu haftanın başında İzmir **ve** çevresindeki bazı **politikacılarla** iş adamları hararetli **bir** faaliyetin içindeydiler. Karşılama törenleri tasarlanıyor, ziyafetler tertipleniyor, bir telâştır gidiyordu. Kolay değildi, koskoca **bir "Genel** Başkan" **İzmiri** şereflendirecekti. **Karşılama** için koşturanların başında, İzmirli zengin **iş adamı Dündar Soyer vardı. Onu Mustafa Uyar ile Fuar** kontenjanından yaptığı ithalâtla becerikliliğini ispat etmiş olan Arif **Ertunga** yedekliyorlardı. Arif Ertunga bu arada eski DP İl Genel Meclisi üyesi Mustafa Coşkun ile temaslar yapıyor. Coşkunun yazıhanesini ziyaret ediyor, mahrem görüşmelerde bulunuyordu.

İzmir şehri için tarihî değer taşıyacak olan bu önemli ziyaret 2 Nisan Pazar günü vukubulacaktı. Gelecek olan büyük adam -herhalde anlaşılmıştır- Turhan Feyzioğlu, temsil ettiği siyasi teşekkül ise **ÇEP** -Çerkez Ethem Partisi- idi.

Ziyaretten onbeş gün önceden itibaren hazırlıklara girişen Dündar Soyer, Mustafa Uyar ve Arif Ertunga bütün ilçeleri dolaşmışlar, söze, "taklitlerinden sakınınız" diye **başlıyan** jilet satıcıları gibi, başlıyarak "en hakiki Cumhuriyet Halk Partililerin geleceğini" bildirmişlerdi. İlçelerden istedikleri, Feyzioğlunun şânına yakışır karşılama törenleri düzenlenmesi ve bu törenlere mümkün olduğu kadar kalabalık temini idi. Uyar ve Ertunga, ilçe başkanlarına, önemli olanın kalabalık toplanması olduğunu ifade ediyorlar, "Kaç otobüs tutarsanız tutun, parası bizden. O tarafını merak etmeyin" diyorlardı. Gerçekten bu vatandaşların mali takatinde bugünlerde dikkate değer artış -değirmenin suyu nereden?- görülmekteydi.

Ne var ki, evdeki hesap çarşıda yalış çıktı. O kadar büyük, o kadar koskocaman, o anlı şanlı ÇEP başkanının ziyareti karşısında İzmirliler gerekli heyecanı göstermediler. Hatta tersine, kızgınlıktan doğan bir heyecan rüzgârı esti. Ertunga ve Uyar, ilçelerden red cevabi aldılar. Karaburuna Uyarla birlikte giden Ertunga, "resmî organların tertiplemediği karşılamaya katılmayız" cevabı ile karşılaştı. Torbalıda ise ilçe yöneticileri "Bayram değil seyran değil, nedir bu ziyaret?" diye sordular.

Buna rağmen büyük karşılama sonra da desteğini isteyecekler. Yani "parayı veren düdüğü çalacak "-tır.

ÇEP liderinin büyük hayallerle plânlanan İzmir gezisi, 14 Nisanda yapılacak olan Kurultayla ilgilidir. İzmirde parlak bir karşılama ve Kurultayda Egenin kendisini desteklemesi, Feyzioğlunun güzel rüyasıdır ve kendisi için çok önemlidir.

İzmir ve çevresinin Ortanın Solunu nasıl desteklediği ve nasıl heyecanla Feyzioğlunun ihracını talep ettiği hatırlanacak olursa, ÇEP'çilerin nasıl böyle rüyalara kapılabildikleri hayret uyandıracaktır.

Ecevit, gezisinde CHP'lilerle
Maya tutunca sıva dökülür

hayalini gerçekleştirme çabalarına ara verilmemiştir. Şu anda Uyar ile Ertunga faaliyetlerine devam etmektedirler. Pazar günü Basmahane garında vukubulacak olaylar, çalışmalarının sonucunu ortaya koyacaktır. Bazı ilçeler protesto için ÇEP Genel Başkanının İzmire ayak basacağı "tarihi an"da Basmahanede bulunmayı düşünmektedirler. Pazar gecesi için Uyar ile Ertunga bir de ziyafet düzenlemişlerdir. Bu ziyafet "bütün partililere açık" olacaktır. ÇEP'li kafadarlar politika işini çok basite irca etmişe benzemektedirler: Seçmenin midesini ziyafet sofrasında dolduracaklar,

Acındırma politikası mı?

Kurultaya iki hafta kala ÇEP'çilerde bir telâş başlamıştır. İşin ciddiyetini yeni yeni anlar gibidirler. Hele bazıları iyice endişeye düşmüştür. Bir korku, tasfiyeye uğrayıp, partiiçi mücadeleyi sürdüremiyecek duruma düşmektir. Geçen haftanın sonunda Mecliste Grup Başkanlığına ait odada ÇEP'çiler eski CHP milletvekillerinden bazıları ile birlikte bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantıda Kurultay sonuçları üzerinde yapılan tahmin oldukça karamsar sonuç vermiştir. Feyzioğlu ve arkadaşları. Kurultayda galip gelemiyeceklerini, tersine, yenilgileri dışında bir ihtimal olmadığını anlamışa benzemektedirler. Nitekim akıl hocaları, dünyevî Falih Rıfkı, haftanın başındaki başmakalesinde, aleyhte olacağını anladığı kurultay kararını peşinen mahkûm etme taktiğine girişerek, şu parlak iddiayı ileri sürmüştür;

"CHP Kurultayının CHP çoğunluğunu bugüne kadar temsil etmediği bir gerçektir.."

Hareket noktası bu karamsarlık olunca hedefin "galibiyet" değil "kelleyi kurtarma" olarak tesbit edilmesi normaldir. ÇEP'çiler, tesbit ettikleri kurultay taktiğine göre bütün Anadoluyu tarayacaklar, muslihane hal çaresi gerektiğinden, kendilerinin Partiye büyük hizmetler yaptıklarından bahsedecekler ve "yahu, bizi kovuyorlar" diye sızlanacaklardır. Böylece CHP Kurultayı onlara acıyıp, hafif bir ceza ile affedecek, onlar bu vartayı az zararla atlattıktan sonra partiyi ele geçirip, Ortanın Solunu tasfiye için zaman kazanacaklardır. Sonra yazın, kendilerini destekleyen iş çevrelerinin sağlıyacağı büyük para ile kongre kongre dolaşacaklar, her yerde ziyafetler verecekler, CHP'nin mahallî seçimlerde hezimete uğramasını sağlayınca, Eceviti ve arkadaşlarını "sepetlemenin" gerekçesini elde edeceklerdir. Bu gerekçe "İşte bakın, Ortanın Solu ekibinin aldığı sonuca! Bunlar Halk Partisini yönetemezler" olacaktır.

Tabii isyancılar, bu Kurultay sonunda soluğu Parti dışında almak ihtimalini de yabana atmamakta, o takdirde alacakları tedbirin hazırlığım da yapmaktadırlar. Bu, bir parti kurma zemini yaratmaktır. Haftanın başında Sah günü yayınlanan çılgınca bir bildiri bu yönde bir tedbirdir. 8'ler, bu bildirilerinde, Kurultayı peşinen gayrimeşru ilân etmişler, Kurultayın kendileri hakkında karar alamıyacağını öne sürmüşler, Genel Başkan dahil, bütün yöneticileri suçlamışlardır. 8'lerin Kurultayın selâmeti için ileri sürdükleri şartlardan biri, il başkanlarının katılmamaları, Kurultayın bazı Parti Meclisi üyelerinin tutumu -yani 8'lerin tutumu- hakkında genel veya özel karar almaması-

dır. İsyancılara Partiyi idareye kalkışmak yetmemiş, şimdi de Kurultayı idare etmeye kalkmışlardır. Partiyi terketmek günü yaklaşınca, halk oyunda bir kahramanlık gösterisine girişerek, bir istifanın gerekçesini yaratmak düşüncesi bildiride sırıtmaktadır.

Hazırlanan kılıf

Bu hesap nasıl sonuçlanır, bilinmez. Yalnız, bugüne kadar her taktiklerinde hezimete uğradıkları için, ÇEP liderlerinin bu taktiklerinin akıbeti de parlak görünmemektedir. CHP teşkilâtı, Çerkez Ethemlere acımıyacak kadar kızgındır, ihanete uğramanın haklı fevri ruh hali içindedir. O kadar ki. Kurultaya gelecek Kayseri delegelerinin büyük kısmı Feyzioğlunun karşısına geçmekle kalmayıp, "ihracı için'' oy vereceklerini söylemektedirler. Ferit Melenin kalesi olarak kabul edilen Van teşkilâtında durum bundan farklı değildir. Van İl Başkanı Azmi Soydan, şu günlerde ahbaplarına, üzerinde "Ortanın Solu, demokratik bir halk hareketidir. İnsan in--anı, zümre zümreyi, kişiler ve yabancılar ülkeyi sömürmemelidir" yazılı matbu bayram tebriği kartlarından göndermektedir.

ÇEP'çilerden Reşit Ülker ise, Kurban bayramı öncesinde birinci kuşetli ile İstanbula yaptığı yolculuk sırasında trende, Feyzioğlunun hazırladığı broşürü dağıtıyordu.

14 Nisan Cuma günü Selim Sırrı Tarcan salonunda yapılacak olan Kurultay, sonucu belli edecektir. Bu sonucun ÇEP lehine olmıyacağı ise, iki hafta öncesinden ÇEP ileri gelenleri tarafından dahi biliniyor ve kabul ediliyordu.

Bu hafta hazırlanan, bu mukadder neticeye giydirilecek kılıftı.

Okula beyler, okula!

Bu A.P.'yi ne mahvedecektir, bilinir mi? A.P. içindeki cahillerin saltanatı! Bunlar, cahilliklerinden, öyle lâfları hiç fütursuz söylemekte, gerçekleri öyle yanlış aksettirmekte, sonra da, bazen bir ilkokul öğrencisini kahkahayla güldürecek bu temellere öyle politika âbideleri bina etmektedirler ki insanın deli olmaması mümkün değildir. "Yârabbi, bu memleketin kaderi bunların mı elinde?" diye-

Bunlar geçenlerde, radyolarda temsil edilen bir oyun dolayısıyla T.R.T. aleyhindeki kampanyalarına bir taş ilâve ettiler. Misel Strogof romanı radyofonik piyes haline sokulmuştu, oynanıyordu. Mişel Strogof, bu! Kaç tercümesi Türkiyede yayınlanmıştır, kaç filmi Türkiyede oynanmıştır.. Kitap meraklısı her çocuk bunu ilkokul, haydi bilemediniz ortaokul sıralarında mutlaka okumuştur.

"Bizimkiler" bu klâsik olmuş eserde -hani pek milliyetçilerdir ya.. bir affedilmez günah buluverdiler: Çarlık Rusyasındaki tatarlar kötüleniyor, barbar oldukları söyleniyormuş.. Tatarları kötülemek ne demek? Tatarlar hangi ırktandır? Türk ırka.. Demek ki kötülenen biz türkleriz, bizim barbarlığımız söylenmektedir! Derhal şamata koparıldı ve zavallı T.R.T. biç yoktan başım bir derde daha sokmamak için temsili kısa kesti.

Ama, bir Misel Strogofta bunu bulmak! Pes değil mi?

Durunuz, asıl pes dedirtecek başka şey.

Kampanyayı yürütenlerden biri, A.P.'nin yazar milletvekili Tekin Erer. Bizim süper - entellektüel kalemşor eserin adına bakmış: Misel Strogof! T.R.T.'ye veryansın ediyor: "Bu T.R.T. ne zaman -iline bir fırsat geçse, hemen rus yazarlarının eserlerini mikrofona çıkarıyor. Nedir bu rezalet!"

Gerçekten nedir bu rezalet? "Nedir bu rezalet" değil de, "bu nasıl cehalet?"

Koca Jules Verne de rus zannedilir mi, yahu?

Kıbrıs

Leyleğin ömrü

Yeni bir Kıbrıs değiştirme birliğinin yola çıkacağı 30 Mart günü yaklaşırken, AP İktidarının ve onun Dışişlerinin bir Kıbrıs probleminin varlığını hatırlamak ve gelişmelerden kamuoyunu haberdar etmek zahmetinde bulunmaları, doğrusu, hayli yadırgandı. Ne var ki, aylardanberi susan yetkililerin bu konuda ve hemen aynı günlerde Anavatandaki sorumluların dikkati çekiliyordu. Demirelin "Kıbrıs dâvasının peşini bırakmıyacağız" diye konuştuğu günlerde ise yine Kıbrıs türkleri, İktidarın ilgisizliğinden yakınıyorlardı. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangilin "kalbinin kıbrıslı soydaşları için çarptığım" bir ilân-ı aşk duyarlığı içinde açıkladığı günlerden ancak bir hafta önce de, Kıbrısta yayın-1anmakta olan Zafer gazetesi, "Ankara, Kıbrıs politikasını jurnallere göre tayin ediyor" şeklinde haberler yayınlıyordu. Rumlar, muhtemelen, Adadaki Barış Gücünün kurduğu Lefkoşe Yeşil Hattına gelip yerleşmişler ve hattâ mevziler ve tahkimat yapmışlardı. Aynı günlerde, gerek Türkiyede ve gerekse Kıb--sta olaylan izleyenler, "Kıbrısta emrivaki kabul etmeyeceğiz" sözlerini hatırlayarak, Çağlayangilin kulaklarını çınlatıyorlardı.

Üstüste biriken ve hemen hepsi gerçeklerle çelişen bu durumlar sebebiyledir ki AP'li yetkililerin ve Dışişlerindeki bazı zevatın Bayram keyfiyle vermiş oldukları iyimser demeçler kimseyi tatmin etmedi ve bu konuda kamuoyunda mevcut endişeleri gideremedi.

Kamuoyu endişe duymakta haklıydı. Zira, herşeyden önce, AP İk-

verdikleri biribirine çok benzeyen demeçleri, çok kimse, bütün iyiniyetine rağmen, pek hayra yoramadı. Herşeyden önce, verilen demeçlerle gerçekler tam bir çelişme halindeydi. Meselâ, AP İktidarının başı Demirel, 26 Mart günü İzmirde gazetecilere "Kıbrısta sükûneti temin ettik" derken, aynı günlerde, Kıbrısta yayınlanan türk gazetelerinde yeni olayların beklendiği haber veriliyor ve ilgililerin, özellikle

tidarının Kıbrıs konusundaki çalışmalarının ne safhada bulunduğunu bilmiyordu. Bu konuda yapılan bütün temaslar titizlikle gizleniyor, gazete okuyucuları, Kıbrıs konusuyla ilgili haberleri ancak yabancı basından izliyebiliyorlardı. Çünkü, gerek Dışişleri Bakanlığı ve gerekse diğer Hükümet yetkilileri bu konuda konuşmamayı son aylarda âdeta prensip haline getirmişlerdi. Bu yüzdendir ki, yakın günlere kadar hiçbir gazete okuyucusu veya radyo dinleyicisi, Brewster adındaki amerikan bir diplomatın Mart ayı içinde Ankaraya gelip bazı temaslarda bulunduğunu öğrenemedi. Atina ve Lefkoşeye de gittiği bildirilen bu diplomat, her üç memleketteki yöneticilerle Kıbrıs meselesini görüşmüş ve muhtemelen, kesilen ikili görüşmeler için bazı tekliflerde bulunmuştu. Dışişlerinden bir yetkili. ise, Brewster adında bir diplomatın Ankaraya gelmediğini söylüyordu. Oysa yunan basını, geçtiğimiz günlerde bu haberi vermişti.

Jurnal mi?

AP İktidarının ve onun Dışişlerinin Kıbrıs konusunda bir "sır küpü" haline gelmesi, aslında, yapılan bir takım Önemli işler olduğundan değil, hiç birşey yapılmamasındandı. Bu yüzden, izlenmesi en kolay ulan yol seçilmiş ve aylardanberi hep susulmuşlu. Halbuki, dâvanın her geçen gün biraz daha kaybedildiği bilinmekteydi. Ayrıca, Kıbrıs türkleri arasında bir süredir devam **eden** huzursuzluk ve bazı konulardaki anlaşmazlık bile halledilememişti; Bu, halen Türkiyede bulunan Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaşın Adaya dönmesinin gecikmesiyle başlayan, Kıbrıstaki Türk Mukavemet Teşkilâtının lideri Kurmay **Albay** Kemal Coşkunun görevinden alınmasıyla had safhaya gelen bir dizi olaydı. Bu iki mesele de gerçekten ilginçti ve bir takım yetkililerin dışında, kamuoyunun bilmediği yönleri vardı. Bu meselelerden ilkinin, yani Rauf Denktaşın Adaya dönmemesinin gerçek sebebi, bilinenlerden çok değişikti. Şimdiye kadar yapılan resmî açıklamalara göre, Denktaş Kıbrısa, Papaz Makarios istemediği için **dönememekteydi.** Ancak, daha da önemlisi, Denktaşı Fazıl Küçüğün istememesi ve bu konuda Hükümete pek çok rapor vermiş olmasıydı. Kıbrıslı mücahitlerle halkın, Denktaşı Adada görmek istediklerini muhtelif vesilelerle belirtmiş olmalarına rağmen AP İktidarının bu yolda hiçbir tedbir almamasının sebebi, onun hakkında Adadan, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük tarafından gönderilen bu raporlardı. Nitekim Denktaş, bu durumu, geç olmakla beraber, öğrendi. 1966 yılının son aylarında Dışişleri Bakanı Çağlayângille yaptığı bir görüşmede, bu raporlar Denktaşa gösterildi. Raporlarda özetle, "Denktaşın, Kıbrısa gidip mücahitlerle işbirliği yaptığı takdirde, Türk Hükümetinin direktiflerini dinlemeyeceği ve bu yüzden hükümetin müşkül durumda kalacağı" belirtiliyor ve bu sebepten "Denktaşın Adaya gitmesinin sakıncalı olduğu" bildiriliyordu. Ayrıca raporlarda, Denktaşın Adaya çıkmasıyla türk cemaatinin ikiye ayrılabileceği ve mukavemetin çökeceği de ileri sürülüyordu.

Rauf Denktaş
Karmakarışık

Gerçi Makarios tarafından, "Adada türk isyanını başlatmak"la suçlanan ve bu yüzden Kıbrısa girmesi yasaklanan Denktaşın açıktan Adaya girebilmesi belki mümkün değildi ve büyük olaylara yol açabileceği için göze alınamazdı ama, onun gizlice görevi başına dönebilmesi hiç de imkânsız değildi.

Kim, kimin adamı?

Denktaş meselesinin yanında, şu günlerde Kıbrıs mücahitlerinin çoğunluğunun ve halkın bir kısmının Fazıl Küçükten iyice yakınmaya başlamasının ikinci sebebi, Adada Bozkurt adıyla tanınan Albay Kemâl Coşkunun gizlice görevinden alınarak Türkiyeye dönmek zorunda bırakılmasıydı. Mücahitlere yakıp çevreler, buna da Fazıl Küçüğün sebep olduğunu ve türklerin Bozkurta karşı gösterdikleri aşırı bağlılığı ve saygıyı çekemediği için yine bir takını raporlarla onu karalayarak Adadan aldırdığını iddia ediyorlardı. Yine bu çevrelerin iddiasına göre, lider Bozkurtla Küçük arasındaki anlaşmazlık bir yıla yakın bir süreden beri devam etmekteydi. Millî Mukavemet liderinin çalışmalarına Küçük tarafından müdahale edilmesi anlaşmazlığın başlangıcını teşkil etmiş ve bu hal, muhtelif olaylarla yakın zamana kadar sürmüştü. Bir de, Adada yıllarca türklere hizmet etmiş bir türk subayının bir suçlu gibi görevinden alınarak, yine bir suçlu gibi, alelacele Türkiyeye çağrılması, Kıbrıs türkleri arasında AP iktidarının kınanmasına yol açmıştı.

Halen Ankarada bulunan Albay Kemal Coşkun, Genel Kurmayın kendisinden istediği bir raporu hazırlamakla meşguldür. Kıbrısla ilgili bu rapor, en geç Nisan ayı başında yetkililere verilmiş olacaktır.

Kıbrıs türklerinin Adadaki huzursuzluklarını artıran sebepler bu kadarla da bitmemektedir. Meselâ bir "Fazıl Küçüğün Müsteşarı" meselesi vardır ki, son zamanlarda bu, yine günün konusu olmuştur. İnanılır kaynakların anlattıklarına göre, mesele şudur: Cumhurbaşkanı Fazıl Küçüğün Müsteşarı Cemâl Müftüzade, Kıbrısta Makariostan emekli maaşı alan tek türktür. İşin bir başka garip tarafı, bir zamanlar bizzat Küçük, kendi gazetesi olan Halkın Sesinde bu zatı, "ingilizlerin sâdık adamı" olarak suçlamıştır. Ayrıca, Kıbrıs türklerinin çoğu tarafından bilinmeyen bir durum daha vardır:' Müsteşarın Faik Müftüzade adındaki kardeşi, yıllarca ingiliz ordusunda hizmet etmiş, yine ingilizler tarafından kaymakam tayin edilmiş bir kimsedir. Ha-

XXV

Seçimlerin uyandırdığı ilk intiba: Hayret — Türkiyeye bir Cumhurbaşkanı aranıyor ve Başgil aday oluyor — C.H.J.'de bezginlik başgösteriyor ve suçlu aranıyor — Ordunun ikinci htilâl kararı - Tulgayla bir sohbet — Yeni bir devir başlıyor

Seçimlerin neticesinin Ankarada uyandırdığı ilk intiba hayret ve şaşkınlık oldu. Bilhassa kudret sahipleri, yani M.B.K. ve onun artık arkasında bulunan Türk Silâhlı Kuvvetleri Birliğinin mensupları kendilerini bir "C.H.P. Galibiyeti"ne öylesine alıştırmışlardı ki bunun tecelli etmediğini gördüklerinde evvelâ inanamadılar. Fakat oyların dağılışı ortadaydı. Gerçi C.H.P., her yerde "ikinci" olduğu için Millet Meclisine en fazla miktarda milletvekilini -172- sokmuştu ama çoğunluk sistemiyle yapılan Senato seçimleri gerçek galibin kim olduğunu belli ediyordu. Orada A.P. 72 sandalya kazanmış, buna mukabil C.H.P. onun yarısını dahi tutamayarak 33'de kalmıştı. Y.T.P.'nin bile 29 senatörü vardı. "C.H.P.'nin karşısındaki cephe" Parlâmentoda kuvvetli ve kesin bir çoğunluğu eline geçirmişti. Huysuz Bölükbaşının C.K.M.P.'sinin tamamı dahi istisna olunsa aynı paraleldeki A.P. ve Y.T.P. oylarının Millet Meclisindeki tutarı 227 idi. 226 ise bir çoğunluk için kâfi geliyordu. Kaldı ki, böyle bir iktidar kurulduğu takdirde Bölükbaşının bölüğünden manga manga asker o istikamete müteveccihen C.K.M.P.'den mutlaka ayrılacaktı.

Bu mantıkî düşüncelerin neticesi, A.P. daha ilk günden kendisini "memleketin yeni iktidarı" olarak ilân etmekten geri kalmadı. Sadece ikinci ve üçüncü sınıf partililer değil, bizzat Genel Başkan Ragıp Gümüşpala, böyle konuşuyordu ve A.P. içinden kuvvetli bir grup Türkiyenin Cumhurbaşkanım da, Başbakanını da bulmuştu. İsviçreye kaçmış olan Ali Fuat Başgil dönüp Çankayaya yerleşiyordu. O sıfatıyla, A.P. Genel Başkanı Ragıp Gümüşpalayı da Hükümeti kurmakla görevlendirecekti. En İhtiyatlı A.P.'liler ilk iktidarın bir koalisyon iktidarı olacağı düşüncesindeydiler. Ama daha ileri gidenler -belki de, daha realist davrananlar- Meclisiçi bir transferin derhal gerçekleşebileceğini ve A.P.'nin bir "tek parti hükümeti" kuracağını söylüyorlardı. Her halde Ankarada o yıl 15 Ekim ile 20 Ekim arasında türlü hesaplar yapılıyor, çok kimse çeşitli hayaller besliyor, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Parlâmentonun başkanlıkları, Bakanlıklar kendi kendine dolduruluyor, kendi kendine boşaltılıyordu.

İsmet Paşa sessiz ve sakindi, bir vaziyet almak için hadiselerin gelişmesini, hiç olmazsa aydınlanmasını bekliyordu. C.H.P.'de de çeşitli temayül vardı. Bunların en mantıki ve yaygın olanı muhalefette kalınmasıydı. Madem ki seçmenin oyları bir istikamette tecelli etmişti, o halde millî iradeye boyun eğmek lâzımdı. Hiç kimsenin seçimlerin cereyan tarzı üzerinde bir şüphesi yoktu. Partiler, kazandıkları sandalyaları tamamile meşru olarak almışlardı. Ama şu iktidar kurulursa şöyle olur, bu iktidar kurulursa böyle olur.. Bunlar, bahis konusu İktidar kurulup icraata başlandığında düşünülecek hususlardı, İsmail Rüştü Aksalın başlıca şam-

piyonlarından olduğu teze göre bu kuvvette bir C.H.P. muhalefette, korkulan çok kötülüğün yapılmasını önleyecek güce sahip olur, memleketin en sağlam çevrelerini kendi etrafına toplayabilirdi.

Başka bir temayül, bütün partilerin bir Millî Koalisyon yapmalarıydı. Mademki hiç bir siyasî teşekkül bir çoğunluk sağlayamamıştı, bunların hepsi bir araya gelebilirler ve memleketi gül gibi idare edebilirlerdi. Bunu isteyen, bunu düşünen C.H.P.'liler vardı, fakat bunların unuttuğu, muhalefetsiz bir demokratik meclisin her zaman dikensiz bir gül bahçesi olmayacağı, belki de dikeninin gülünden fazla bulunacağıydı.Hiç bir parti tek başına iktidarı kazanamamıştı ama, partilerin iki cephe halinde çarpışmış bulundukla rını hatırdan çıkarmamak lâzımdı.

Kaldı ki 15 Ekimle 20 Ekim arasında iktidarı çantada keklik gören A.P.'nin idarecileri CH.P.'nin de katılacağı bir Millî Koalisyonu tamamile, hiç çekinmeden reddediyor, Y.T.P. ve C.K.M.P. ile işbirliği yapabileceklerini söylüyor, hattâ meselâ Osma bunu "C.H.P. ile bir koalisyon yapacağımızı hic zannetmiyoruz. Fakat vatanperverliklerinden ve millî duygularından asla şüphe etmediğimiz Y.T.P. ve C.K.M.P. ile birarada çalışmamız mümkündür" gibi pek zarif bir üslûp içinde açıklıyor, Kâmuran Evliyaoğluysa şeytanla koalisyon yapabileceklerini, fakat C.H. P. ile yapmayacaklarını söylüyordu. A.P.'nin dışında Osman Bölükbaşı da bir Millî Koalisyona hiç hevesli görünmüyordu.

O günler Millî Koalisyon fikrinin şampiyonları M.B.K. üyeleri oldular, ihtilâlciler sırtlarına yeniden üniformalarını giydiler ve parti parti dolaşarak bunları biraraya getirmeye çalıştılar. Tıpkı Yuvarlak Masa Toplantısı sırasında olduğu gibi idealist kurmaylar kâğıt üzerinde bir takım işlerin halledilebileceği inancındaydılar. Bu gayretleri, tabiî, ordunun nasıl kaynamakta olduğunu bilmenin verdiği endişeden de geliyordu. İktidar pazarlıklarına hırsla sarılmış olan politikacılar dünyanın farkında değilken M.B.K. üyeleri, temaslarını muhafaza ettikleri Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği içinde hangi niyet ve temayüllerin geliştiğini görüyorlardı.

Karışmış olan başka bir büyük te-

Genel Kurmay Başkanı Sunay ve 1961 sonbaharının Kuvvet Komutanları: Karacı Keskiner, Havacı Tansel ve Denizci Uran. İhtilâlin son anında patlak veren buhran, rejimin sivil idareyt dönememesi tehlikesi ve bir ikinci ihtilâl onların gayreti, çalışması ve ikna kudretleri sayesinde atlatıldı. En büyük yardımcılar» ise Ordunun öteki büyük komutanlarıyla partilerin liderleri oldu.

şekkül, C.H.P. idi. Bir panik havası, ezik-lik, karamsarlık bu eski büyük partiye hâkimdi. İsmet Paşa Ayten Sokaktaki ev-de bana:

"— Sen bilmezsin, bu 1950'de de böy-le oldu. Fakat o zaman fırtına çok daha şiddetliydi" dedi.

Partide herkes herkesi suçluyor, se-çim neticelerinin sorumluluğu omuzlar-dan omuzlara atılıyordu. Aranan bir se-bepti ve bu sebep öylesine kolay bulunu-yordu ki.. Kimi "Genel Merkez" diyordu, kimi "M.B.K." diyordu, kimi "Hükümet" diyordu, "Kasım Güleğin Genel Sekreter-likten uzaklaştırılması" diyordu, kimi "i-damların infazı" diyordu. Böyle hallerde daima olduğu gibi "Kabahat Damat be-yindir!" diyenler bile çıkmamazlık etme-di. Yılgınlık dalga dalga yayılıyor, bu yıl-gınlık bazı akıllara başka çareler de ge-tiriyordu. Hayır, bu seferki olmamıştı, sil baştan yapılmak gerekirdi! "Zaten bu mil-let böyledir, oyunu gene kullanmayı bil-medi. Ne olacak bunun sonu?" tarzında, cevabı kendi içinde sorular zihinleri ka-rıştırıyor, suları bulandırıyordu.

ismet Paşa bu havayı çabuk dağıttı. Söylediğine göre akıllar 1950'de başa da-ha geç ve daha güç gelmişti. Bir basın toplantısı tertipledi ve durumu sükûnetle anlattı. Alman netice fena, tehlikeli bir netice değildi. CHP. Meclisin en fazla milletvekiline sahip partisiydi. Muhale-fette kalabilirdi, memleketin menfaatleri gerektirirse koalisyonlar yapabilirdi. Se-çim neticeleri C.H.P.'ne memleketi arzu-ladığı gibi yönetmek imkânını vermemiş-ti. Ama onun rızasının aksi bir tarzda memleketin yönetilmesi de bu neticelerle kabil değildi. Mesele, partinin, prensiple-rine sadık kalarak ve cesaretle, üzerine düşen görevi yapmakta tereddüt göster-memesiydi. Bu sözler düşük maneviyatı kuvvetlendirdi, teşkilât içinde yer yer bir canlılık ve istikbale ümit başladı.

İsmet Paşanın basın toplantısını taki-ben Parti Meclisi toplandı. Parti Meclisi gördü ki öteki partilerin, kendilerini 1961 seçimlerinin galibi ilân eden partilerin hali de C.H.P.'nin halinden parlak değil-dir, bunlar ne yapacaklarını, nasıl yapa-caklarını C.H.P. kadar dahi bilmemekte-dirler. Varılan karar, inisyatifin Genel Başkana bırakılarak beklettilmesiydi. —

Bakalım, âyine-i devran ne göstere-cekti.

Ankarada politikacılar bu şekilde, se-çimleri takip eden beş gün süre denizdeki balığın pazarlığım yaparlarken ve bun-lardan bazılarının yanından, çalımlarından geçilmezken İstanbulda Ordu bir ikinci ih-tilâle karar veriyor, hattâ dünya kadar komutan bunun protokolünün altına imza-sını basıyordu. Hadisenin cereyan ettiği gün 21 Ekim, saati 14.30, yeri Yıldızdaki Harp Akademileriydi. Protokol gayet ba-sitti: Seçimler Ordunun arzuladığı sonu-cu vermemişti, onun için Ordu bu seçimle-ri tanımıyordu! Protokolün ilk maddesin-de şöyle deniliyordu: "Türk Silâhlı Kuv-vetleri 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimden sonra gelecek yeni Türkiye Bü-yük Millet Meclisi toplanmadan evvel fi-iien duruma müdahale edecektir". Bir başka madde ise, bu kararın tatbikinin 25 Ekim 1961'den sonraya bırakılmaya-cağını belirtiyordu. Durum, 26 Mayıs 1960'dan çok daha kesindi. Bir askerî ih-tilâl, bir hükümet darbesi düşünülmüyor-du. Ordu iktidara el koyacaktı, O kadar! Bu protokolün altına imza basanların çok büyük kısmı şüphesiz iyiniyetle, memle-ketçi düşüncelerle ve Türkiyenin hayrına olacak diye böyle bir kararı almışlardı. -Bazılarının ve bilhassa bir takım teşvikçi albayların gerçek gayeleri sonradan anla-şılmıştır ya.. Ama bunu yaparken bir ba-siret göstermedikleri, hattâ bu kadar ö-nemli bir meselede ince eleyip sık dokuma-dıkları ve günün heyecanı içinde -yıkılan iktidar geri geliyor heyecanı- fazla hafif davrandıkları bir gerçektir. Memlekete ve dünyaya "şeref sözü"nün, Türk Silâh-lı Kuvvetlerinin şeref sözünün ne menem bir şeref sözü olduğunu, acaba, sonra na-sıl anlatabileceklerdi? Bu gerçeğin dört dramatik gün içinde Orduca, hem de po-litikacıların tamamı adam gibi davran-madıkları halde, görülmüş olması tasavvu-run aceleye geldiğinin bir başka delilidir.

Yeni ihtilâlin kararı İsmet Paşa tara-fından hemen o gün öğrenildi. İsmet Pa-şa protokoldeki ilk imzanın Refik Tul-gaya ait olduğunu da haber almıştı. Bana hemen İstanbula gitmemi, Korgenerali görmemi, kendi şahsî düşüncelerinin ne olduğunu kendisine en açık şekilde söyle-memi bildirdi. İsmet Paşa seçim netice-

lerinin Ordu tarafından kabul edilmemesini sadece doğru bulmuyor değildi. Bunun karşısında en kesin vaziyeti alacaktı. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması, bütün bir ihtilâlin şeref tasarrufuydu. Memleketin arzulanmayan bir idare altına düşmemesinin tedbirleri başka türlü alınabilirdi. Sağlam kuvvetler bunu sağlayacak güçteydiler.

İstanbula vardığım sabah Tulgayı aradım. Akşamüstü saat beşte, Beyazıtın altındaki güzel eskizaman evine, çaya çağırdı. Orada kendisiyle başbaşa -Bayan Tulga odaya bazen giriyor, çok az kalıp çıkıyordu- ikibuçuk saat konuştum. Sanırım kendisine İsmet Paşanın düşüncelerini anlatabildim. Önce Tulga, bir ihtilâle karar vermiş olduklarından tabii hiç bahsetmeksizin kendi görüşlerini söyledi. Seçimler doğru bir netice vermemişti işte. Millî iradenin tecelli etmesi lâzımdı ama, tecelli eden milli irade değildi. Bir defa, okuyup yazması dahi bulunmayanların millet kaderinde söz sahibi olabileceklerine, bu hakkı doğru dürüst kullanabileceklerine inanmıyorlardı. Niyetleri seçimsiz bir askerî idare değildi. Bunun ne netice verdiği görülmüştü. Ama iktidarın "milletin hakikî ve ehliyetli mümessilleri"ne tevdi edilmesi lâzımdı. Bunu sağlayacaklar, bunun olmasına nezaret edeceklerdi. Bu sefer "ihtilâl sonrası"nı da düşünmüşler ve planlamışlardı. Bir keşmekeş olmayacaktı.

"Oy hakkını nasıl kısıtlayacaksınız?" diye sordum. Tedbir basitti. Herkes oy

Gümüşpala ve Osma Çankaya yolunda. Ordu bir ikinci ihtilâlin kararım almışken A.P.'nin içinde, tıpkı eski Bizansta olduğu gibi denizdeki balıkların pazarlığı yapılıyor, Cumhurbaşkanlığı koltuğuna Ali Fuat Başgilin mi, yoksa Ragıp Gümüşpalanın mı oturtulacağının kavgası ediliyor, her kafadan bir ses çıkıyordu.

sahibi olacaktı. Her oy sahibi oyunu arzuladığı kimseye verecekti. Bir ufak şart vardı: Matbu liste olmayacak, oylar başkasına yazdırılamayacak, her seçmen oyunu mühürlü boş kâğıda sandığın başında bizzat yazacaktı. Tulga:

"— Yazabilen yazar, yazamayan yazabilecek hale geldiğinde oyunu kullanır" dedi.

Diğer tedbirler de hep böyle, basite fazla irca olunmuş tertiplerdi. Meclisler, hükümetler, yüksek kurullar...

Bu fikirlerin yalnız Orduda değil, iyiniyetli çok aydın çevrede, hattâ C.H.P. gibi siyasî partilerde de bulunduğunu biliyordum. Halk aldatılıyor, hisleriyle hareket ediyor, cahil bulunduğundan gerçekleri göremiyordu!

"— Peki, dedim, okuyup yazma bilenler onlardan daha mı salim düşünüyorlar? Cahilleri kandıranlar kim? Okuyup yazması olanlar değil mi?"

Sonra, Ankarada bana anlatılmış bir hadiseyi naklettim. Giresunda seçim propagandası yapmışlar. Kimler? Yüksek tahsilli adaylar! Demişler ki: Eğer oyunuzu bize verirseniz, sizin şehitlerinizin intikamını alacağız.. Tulgaya sordum: .

"— Kimdir dersiniz, bu şehitler?"

Tabii, Menderesle adamları sanmıştı. Hayır, Topal Osmanla adamlarıydı! 1961 seçimlerinin propagandasına yüksek tahsilli adayların cahil halka vaadi Topal Osmanın intikamını almaktı.

"— Ne günâhı var, okuyup yazma bilmeyenlerin?" dedim.

Ya, Doğuya ne demek lâzımdı? Doğu, ki okuyup yazma nisbetinin en düşük olduğu bölgedir, oyunu 1950'de vermişti C.H.P.'ye, 1954'te kamilen D.P.'ye dönmüştü, 1957'de oyları alan gene C.H.P. idi, seçim 1960'da olsaydı oylar kamilen C H P. olacaktı, bu seçimde ise Y.T.P. kazanmıştı. Bu bölge bir seçimde kandırılmış, ötekinde doğruyu görmüş, sonra gene kanmış mıydı? Çocuk oyuncağı mıydı, bu? Demek, seçim neticelerini izah eden bir başka unsur lâzımdı. Sordum:

"— Siz, M.B.K. İktidarının icraatından memnun musunuz? Sizce, iyi hükümet etmişler midir?"

Tolga tereddütsüz "Hayır" dedi, fakat "ama" diye ilâve etti.

Fark, işte bu "ama"da idi. Halk, uzun vâdeyi düşünmüyor, kısa vâdenin tesiri altında oyunu kullanıyordu.

"— Sizin de başarılı bulmadığınız bir iktidar milletin bir geniş kısmından aleyhte oy almış. Ne var bunda şaşacak?"

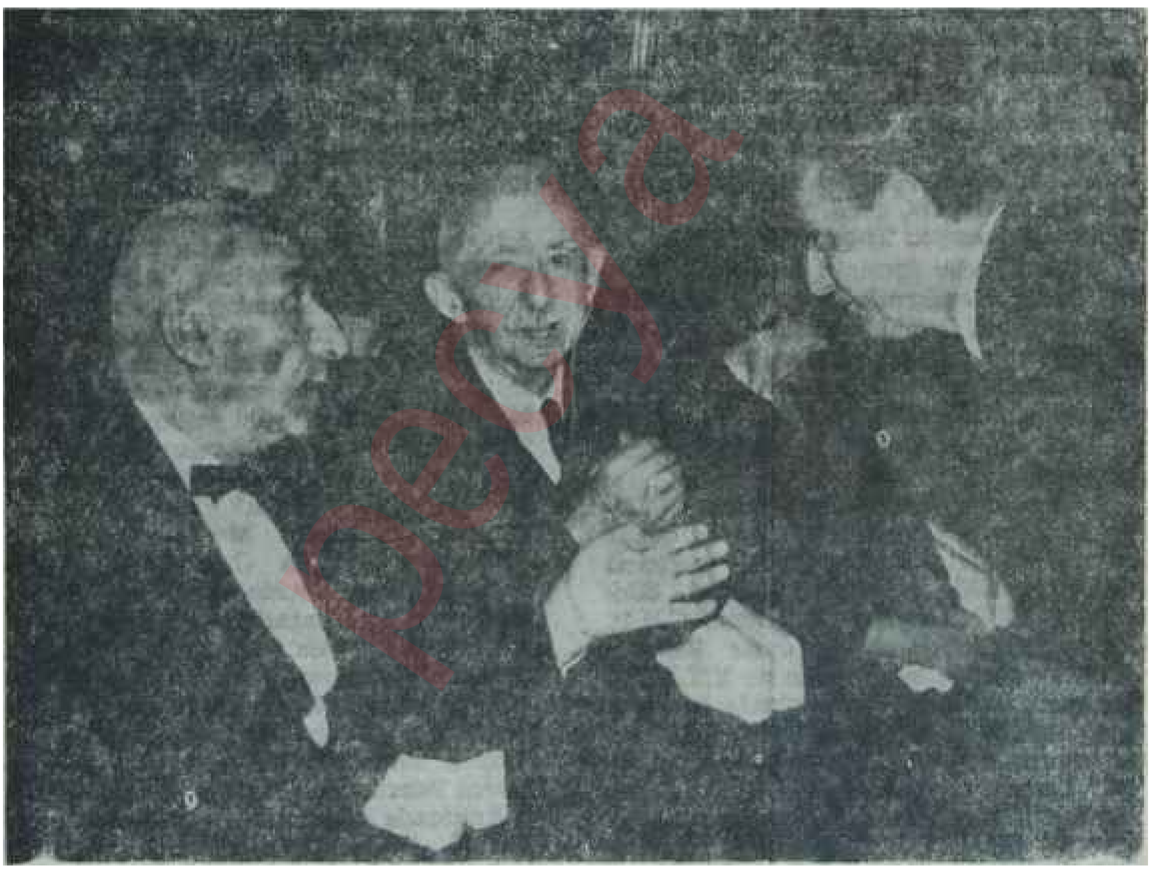
Konuşmamız bu hava içinde geçti. Korgeneral tabii en ziyade İsmet Paşanın müstakbel vaziyet alma şekliyle ilgilendi. Bir ordu hareketinin bu defa İsmet Paşayı yanında değil, karşısında bulacağı anlaşılıyordu. İsmet Paşa doğmuş olan "güven ihtiyacı"nı bir eski ihtilâlci asker olarak kabul ediyordu. Fakat bunu sağlamalım yolu ordunun iktidara el koyması değildi. Bu inceliğin farkedilmesi lâzımdı.

Tulganın akşam, Orduevinde gene bu konuyla ilgili bulunduğu anlaşılan bir toplantısı vardı. Ben Taşlığa dönecektim. Korgeneral beni eve bırakmayı nazik bir şekilde teklif etti. Yolda daha ziyade havadan sudan konuştuk. Tulga "İsmet Paşa unsuru"nun hangi istikamette oynayacağını artık biliyordu.

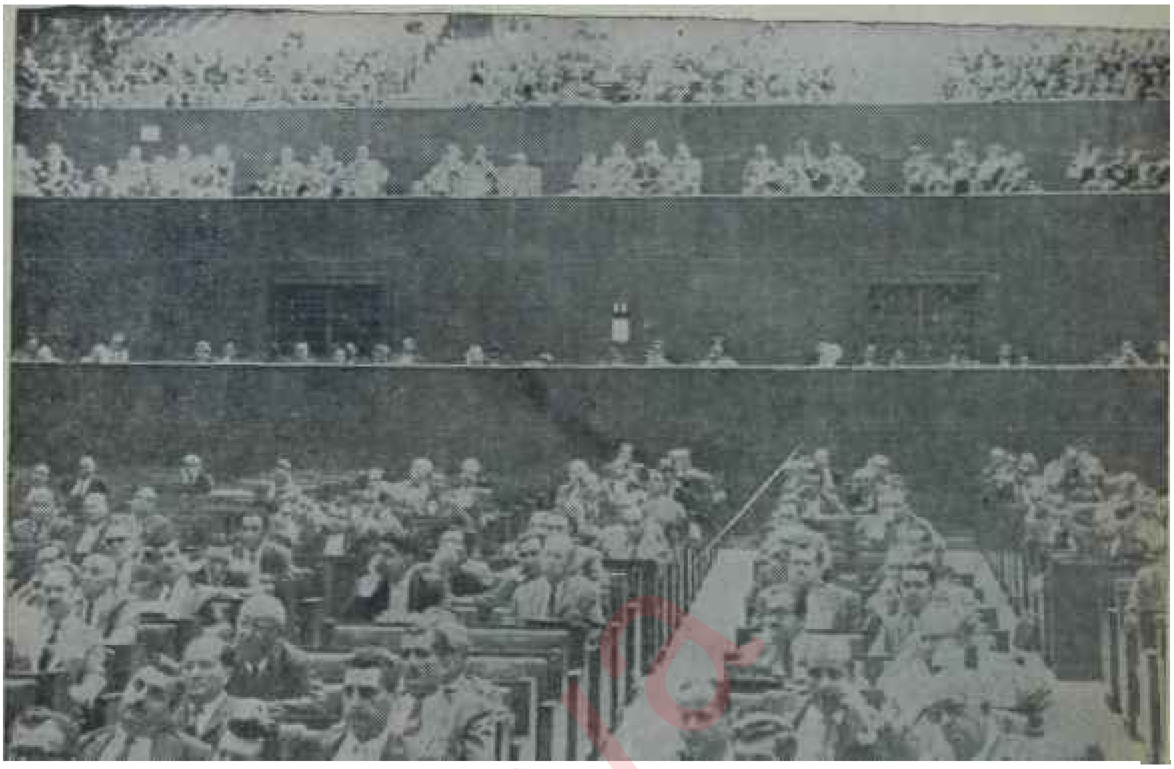
Ertesi gün Ankaraya geldim, konuşmamın intihalarım İsmet Paşaya anlattım.

Başkent, tabii kaynıyordu. Ordu bir A.P. iktidarı istemez, bunu ihtilâlin güvenliğine aykırı bulurken A.P.'den bir kanat Cumhurbaşkanlığı için Ali Fuat Başgilin adaylığını partiye kabul ettirtmeye çalışıyordu. Hem de, ne gayretle.. İhtiyar profesör Avrupadan dönmüştü ve bir "millet babası" gibi yollarda el öptürterek, tezahürata vesile vererek, sanki bir zafer kazanmış da zaferinin meyvalarını toplamaya Çankayaya gidiyormuşcasına Ankaraya gelmişti. Mecliste, belki gerçekten de Başgilin Cumhurbaşkanlığını sağlayacak miktarda "gafil oy" vardı. Gerçi A.P.'nin idareci tekimi kendi adaylarının Gümüşpala olduğunu bildiriyor, Başgili reddediyordu ama gerçek hava bambaşka ve çok daha alevliydi. İsmet Paşanın o günler Ordunun Ankaradaki yüksek kademeleriyle de teması oldu ve benim İstanbulda Tulgaya anlattıklarımı o Ankarada bizzat ifade etti. Aynı sırada M.B.K. üyeleri çalışmalarını büsbütün hızlandırmışlardı ve açık formüller de söylüyorlardı. Bir defa, Cumhurbaşkanının mutlaka Gürsel olması lâzımdı. T.B. M.M 'nin açılması için bu, şartların başında geliyordu. Cumhurbaşkanı Gürsel,

demokratik teamüle uygun olarak, Hükümeti kurma görevini "Mecliste en fazla üyesi bulunan parti"nin Genel Başkanına verecekti. Bu da, İsmet Paşa değil miydi? ismet Paşa Hükümeti kurabilirdi veya kuramazdı. O takdirde başka formüller, gene demokratik ' teamüllere uygun olarak aranabilirdi. Parlâmentonun içinde! Bütün iş, evvelâ şu çatının altına rejimin sokulmasıydı. Bunlar 23 ve 24 Ekim günler partilerin yavaş yavaş ayılmaya başlayan, İstanbuldaki kararı öğrenmiş olan ve hangi noktada bulunulduğunu farkeden büyük başlarına açık şekilde söylendi. Partiler bir anlayış göstermedikleri takdirde Parlâmentonun açılmasına elinde silâh tutanları razı etmek hiç kimsenin gücü dahilinde olmayacaktı. Başta Cevdet Sunay. Kuvvet Komutanları müdahale taraftarı değildiler. Ama bunlar -bilhassa Sunay- kendi ağırlığını bir şart altında koyabilecekti: Parti liderleriyle hemen tertiplenecek bir toplantıda liderlerin "ordunun temel şartları"nı kabul edecekleri vaadini verebilirse.. 23 Ekim günü Genel Kurmayda yapılan büyük bir toplantıda Genel Kurmay Başkanı Türk' Silâhlı Kuvvetlerinin yüksek temsilcilerine bu vaadi yapabildi. Bu temsilciler arasında hava, İsmet Paşanın aldığı kesin vaziyetle saten yumuşamış, memleketin bir maceraya sürükleneceği endişesi temiz yürek' lerde doğmuştu. Madem ki İsmet Paşa " başka formül'ün mevcudiyetini söylüyordu.. Sunay, 23 Ekim toplantısından arzuladığı kararı çıkarttı. Parti liderleri

İhtilâle, 1961 seçimleriyle kurulan parlâmento ancak bir şartla güven verebilecekti: Cemal Gürselin Cumhurbaşkanı olması ve Hükümeti kurma görevini C.H.P. Genel Başkanı İsmet Paşaya tevdii. Bu, zaten, bir ikinci ihtilâl yapmamanın en esaslı şartını teşkil etti ve parti liderleri bu formülde birleştikleri için dir ki sivil demokratik idareye geçilebildi.

Yeni Türkiyenin yeni parlâmentosu 25 Ekim günü saat 15.05'de açıldığında Ankarada çok kimse rahatlıkla bir oh çekti. Parlâmentonun açılış konuşmasını Cemal Gürsel yaptı. Gürsel üniformasının içinde dik, fakat heyecanlıydı. Bu arada hevesi kursağında kalmış bazı siviller ve bazı askerler vardı. Bu sivillerden biri, Başgil, bir süre su yüzüne çıkmayacak, askerler ise talihsiz iki ihtilâl teşebbüsünde bulunacaklardır.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin şartlarını kabul ettikleri takdirde İstanbul Protokolü uygulanmayacaktı. Bu aslında, Türk Ordusunun üzerinden de büyük bir vebalin kalkmasıydı.

İsmet Paşa 23 Ekimi çok faal geçirdi. Evvelâ Başbakanlıkta, öteki parti liderleriyle birlikte Gürseli gördü. Gürsel, lâfları ağızında gevelemeden herkese vaziyeti açık açık anlattı. Genel Kurmay Başkanlığındaki toplantıda Sunay, Ordunun temsilcilerine, istedikleri vaadi verebilecek miydi, veremeyecek miydi?

Liderler, bu vaadin verilmesini kabul ettiler. Şartların tamamını ve teferruatını bilmiyorlardı ama, esaslarını öğrenmişlerdi.

Gürsel aynı gün öğleden sonra bu temasının neticelerini Çankayada toplanan komutanlara bildirdi. Komutanlar ise, daha önce kendi aralarında kararlaştırılmış olan şartların listesini verdiler. Bu şartlar, bir gün sonra imzalandığında üç adet olduğu için hep üç adetmiş gibi bilinir. Fakat 23 Ekimde, öğleden sonra Komutanların Gürsele ve Gürselin akşam parti liderlerine verdiği listedeki şartlar şuydu:

1 — Gürselin Cumhurbaşkanlığı meselesi

2 — Eminsuların geri gelmemesi meselesi

3 — 147'lerin üniversitelere alınmaması meselesi

4 — Yassıada suçlularının affedilmemesi meselesi

Bunlar gece, Adalet Bakanlığındaki kitaplık salonunda yapılan Liderler-Bakanlar toplantısında ele alındı. Bakanlara M.B.K. üyeleri, Silâhlı Kuvvetler adına bir brifing yapmışlar, rollerini öğretmişlerdi. Zaten bir çok konuda Ba-

kanlar "ilgililer"le o gece temas ettiler.

Ordunun şartları liderler -tabiî aslında İsmet Paşa- tarafından iki şekilde tâdil edilebildi, İsmet Paşanın kesin ısrarıyla 147'lere konulmak istenilen ambargo tamamile kalktı. İlk iki maddede bir sulandırma yapılmadı. Gürsel Cumhurbaşkanı olacaktı, Eminsular orduya dönmeyeceklerdi. Son maddeye İsmet Paşa bir "şimdilik" havasını ekletti. Ama bunların sağlanması sabaha kadar çalışmayı gerektirdi. 24 Ekim günü liderlerin Çankayada, Komutanların önünde imzaladıkları protokol işte bu protokol oldu.

25 Ekim günü Ankara sükûnet bulmuştu. Tabii, hevesi kursağında kalmış bazı siviller -Başgil iki ihtilalci, Özdilek ve Ulay tarafından senatörlükten bile istifa ettirtilip İstanbula geri postalanmıştı- ve bazı askerler -22 Şubatın ihtilâlci albayları ve bazı başka fırsatçılar- vardı ama esen hava ümit, neşe, başarı havasıydı.

Yeni Türkiyenin yeni parlâmentosu asıldığında, saatler tam 15.05'i gösteriyordu. Açılış konuşmasını, üniformasının içinde dik, fakat heyecanlı duran ve gözleri yaşlı Cemal Gürsel yaptı. Askeri erkân locası büyük komutanlarla doluydu. Gürsel konuştuktan sonra Özdilek en yaşlı üyeyi Parlâmentonun bu ilk celsesine başkanlık etmek üzere çağırdı. En yaşlı üye -İsmet Paşa- fraklı olarak kürsüye çıkarken salonun C.H.P. sıraları, M.B.K. sıraları, dinleyici sıraları ve askerî erkân locası alkışlarla inliyordu. Buna mukabil A.P. sıraları sessizdi.

İhtilâl bir sivil demokratik rejime dönmüştü ve ihtiyar askeri, tecrübeli devlet adamını selamlayanlar bu dönüşün hem ne kadar güç olduğunu bilenler, hem de kıymetini idrak edenlerdi. Ötekiler, bulduklarını rahat bulmuşlardı.

Türkiyenin önünde yeni bir devir açılıyordu.

len de Kıbrıstaki bir ingiliz üssünde görev yapmaktadır. Meselenin en dikkate değer tarafı, Adadaki türk istihbarat teşkilâtının kayıtlarında, bu zatın bir "İntelligence Service ajanı'" olduğu yazılıdır ve bu yüzden, millî mukavemeti yürütenler, bu zatla birlikte, Fazıl Küçüğün Müsteşarı bulunan kardeşi Cemâl Müftüzadeye de pek güvenmemektedirler. Fazıl Küçüğün, bütün bunları bildiği halde, bu zatı kendisine en yakın' mesai arkadaşı olarak seçmiş olması da konunun bir başka ilginç yönünü teşkil etmektedir.

Kısacası bugün, Kıbrıs meselesine ne tarafından bakılırsa bakılsın, AP iktidarının beceriksizliğini ve bir takım yanlış düşüncelere dayanan davranışlarım görmek mümkündür, Halen ölü bir noktada bulunan Kıbrıs probleminin Türkiye ve Ada türkleri lehine hallini böyle bir iktidardan beklemek abesle iştigal olur.

Zabıta

Havuzdan çıkardan ceset

Kamuoyu şu günlerde, soruşturmanın selâmeti düşüncesiyle, titizlikle gizli tutulan ve mahallinde basit bir ölüm olayı olarak bilinen korkunç bir cinayet haberi alacaktır. Ancak Genel Kurmay yetkilileri ile bazı Emniyet mensuplarının haberdar olduğu bu cinayet, Ankaranın Keskin ilçesinde işlenmiş ve buradaki Jandarma Komutanlığında görevli bir assubay, meçhul kişi veya kişiler tarafından boğularak öldürülmüştür. Ceset, cinayetten ancak 59 gün sonra, ilçe civarındaki bir çiftliğin havuzunda bulunmuştur.

Genel Kurmay kayıtlarında yakın zamana kadar "firar" işlemi gören bu olay, Mart ayı ortalarında, havaların ısınmaya başlamasıyla beraber aydınlığa kavuşmuştur. Bağlı bulunduğu komutanlıkça da firarda olduğu, sanılan ve aranan 30 yaşındaki Üstçavuş Halil Yaşaroğlunun cesedi, çiftlik sâkinlerinin ihbarı Üzerine, çiftliğin, buzları eriyen, iki metre derinliğindeki, su dolu havuzundan çıkarılmıştır. Cesedin boyun kısmında, kaybolmaya yüztutmuş bazı berelerin tesbiti üzerine yapılan otopside, assubayın boğulmak suretiyle öldürülmüş olduğu kesin olarak **tesbit** edilmiştir. Buna rağmen, hiçbir karanlık nokta kalmaması için, assubayın Akciğerleri, incelenmek üzere. Genel Kurmay tarafından, özel bir kuriyeyle İstanbuldaki Adlî Tıp kuruluna gönderilmiştir.

Yapılan tespite göre cinayet, takvimlerin 15 Ocak tarihini gösterdiği çok soğuk bir gecede işlenmiştir. Akşam erken saatlerde, arkadaşından borç olarak aldığı parayla Şehir Lokantasına içki içmeye gelen Üstçavuş Halil, saat 20.30 civarında iyice sarhoşlamış ve lokantanın garsonlarından birisiyle kavga etmiştir. Kavga sırasında Ümit adlı genç garsona ağır şekilde küfür ettiği bildirilen Üstçavuş, biraz sonra, orada bulunanlar tarafından lokantadan çıkarılmış, fakat, "ağız dalaşı" şeklinde başlayan kavganın dışarda da devam edeceği anlaşılınca, durumdan ilçe jandarması haberdar edilmiştir. Olay yerine gelen bir grup jandarma, lokantanın önünde toplanan kalabalığı dağıtmıştır.

Ölüme giden **adam**

Herkesin olayın yatıştığını sandığı bir anda kalabalığın içinden fırlayan ve üzerinde bir gömlek ve pantalondan başka birşey bulunmadığı söylenen Üstçavuş Halil Yaşaroğlunun, kasabanın iç mahallelerine doğru koştuğu görülmüştür. Gidiş o gidişi.. Kendisini bir daha kimse görmemiştir. Jandarma ekiplerinin sabaha kadar ilçe ve çevresinde yaptıkları aramalar da bir sonuç vermemiştir. Üstçavuş, olay gecesinin sabahı ve ertesi gün, daha ertesi gün de işinin başına gelmeyince, kaçtığı hükmüne varılmış ve komutanları tarafından bütün ilgili makamlara "firar"ı verilmiştir. Bu firar kaydı, cesedin bulunduğu güne kadar, yani tam 59 gün devam etmiştir,

Şu günlerde, gerek Keskin Jandarma Komutanlığındaki görevliler ve gerekse diğer ilgili Emniyet makamları bu esrarengiz cinayetin soruşturmasıyla meşguldürler. Ortada, olay gecesi cereyan eden kavgadan başka hiçbir ipucu, yoktur. Nitekim, soruşturmayı yürütenler bunun üzerinde önemle durmaktadırlar. Bir jandarma yetkilisi, Assubayın o gece kavga ettiği Ümit adındaki garsonun ayni gece bir daha lokantaya dönmediğini tesbit ettiklerini bildirdi ve "soruşturmanın selâmetle yürütülebilmesi bakımından şimdilik başka bir açıklama yapamıyacağını" da sözlerine ekledi.

Assubay ya boğulduktan sonra kasaba sınırları dışına çıkarılarak cesedi çiftlik havuzuna atılmıştır, ya da sağ olarak çiftliğe kadar götürülmüş, yani kaçırılmış, orada boğulmuştur. Bir söylentiye göre de, olay gecesi fazla sarhoş olan Assubay, ilçeye 3 kilometre mesafedeki bu çiftliğe kadar koşmuş, sonra burada havuza düşerek boğulmuştur. İntihar etmek için de kendisini havuza atmış olabileceği ileri sürülmektedir. Fakat gerek otopsi raporundan, gerekse olayın cereyan şeklinden bunun ustaca işlenmiş bir cinayet olduğu sonucuna varılmıştır. Doktorların yanılmış olabileceği uzak bir ihtimaldir. Cesede ait ciğerlerin incelenmesinden sonra kesin durum belli olacaktır.

Turizm

Bayram havası

Kurban bayramının son gününün Cumaya rastlaması, bütün çalışanlar için uzunca süren bir dinlenme fırsatı oldu. Özellikle İstanbul ve Ankaranın büyük şehir havasından kurtulmak isteyenler, soluğu Güneyde aldılar.

Turizm mevsimine onbeş gün kala bu kitle halindeki yolculuklar, aslında, yeni mevsim için bir genel prova niteliğindedir. Bu provaya bakarak, oyunun gerçek şekli hakkında bir fikir edinmeye kalkmak gerekirse, verilecek notun koca bir sıfırdan ibaret olacağı rahatlıkla ve peşinen söylenebilir. Özellikle, 1967 yılının bütün dünya için bir "turizm yılı" ilân edildiği düşünülürse, başka ülkelerin büyük ve kaliteli çabalan yanında, Türkiyenin durumunun yürekler acısı olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Resmî Turizm Teşekkülleri Uluslararası Birliği adım taşıyan ve kısaca "İUOTO" diye tanınan kurum, bütün dünya ülkelerini bu konuda teşvik için sonu gelmez bir faaliyete girişmiş ve çok değerli tavsiyelerle dikkatleri çekmeye çalışmıştır. Uzaklar bir yana bırakılsa bile, pek yakın Balkanlı • komşuların, bu telkinlerden yararlanarak, göz doldurucu uygulamalara giriştikleri kimsenin gözünden kaçmamaktadır. Yugoslavyanın, 1967 yılı için. Ocak ayının birinci gününden başlamak üzere, giriş vizalarını tek taraflı olarak kaldırması ve Split şehrinde, bütün dünya ülkelerinden çağırdığı ünlü kişilerin katıldığı ve adına "Turizm: Barışa Pasaport" dediği toplantılar düzenlemesi bu arada sayılabilir. Oteller, yollar ve diğer hizmet sektörü için alınan tedbirler saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Bulgaristan da, Yugoslavya örneğini aynen taklit ederek, vizaları bir yıl için tek taraflı olarak kaldırmış ve Batı Avrupa ülkelerinden Karadeniz kıyılarına turist çekmek için akılları durduracak şartlar teklif etmeye başlamıştır.

Turistik tarife

Türkiye dışındaki bu gerçeğe karşılık, Kurban bayramının yarattığı imkânlardan yararlanarak güney kıyılarına gidenlerin hali **ise** duman olmuştur. Aylar ve haftalar önce yer ayırttıkları halde, gittikleri otellerdeki yerlerinin biraz daha fazla para ödeyenlere verildiğini görenler çoğunluğu teşkil etmişlerdir. Havaların güzel gitmemesi ve Güneye kadar uzanan kimselerin vakitlerinin çokcasına otellerde geçirmek zorunda kalmaları, başka bir gerçeği daha ortaya koymuştur: Otellerin, gelenleri kısa bir süre için ilgilendirecek hiç bir özelliklerinin bulunmayışı!.. Genellikle, dinlenmek için oturulacak küçük bir salonu dahi olmayan oteller, bayram günlerinde bir ana-baba gününe dönmüştür.,

Lokantalar ise otellerden daha parlak not almış sayılamaz. Güney kıyıları boyunca, Antalyadan İskenderuna kadar, modern tesisleri ile donatılmış ve aranılanın bulunabileceği bir küçük lokanta hemen hemen yok gibidir. Birkaç tane, sadece çok zenginlere hitap eden lüks lokanta bir yana, orta hallilerin meydana getirdiği geniş kitleleri kabul ederek,"" memnun bırakacak lokanta bulmak imkânsız olmuştur. Birçok kimse, köftecilerde veya sandviç yiyerek vakit geçirmeyi, lokantalara gitmeye tercih etmişlerdir.

Karayollarının birçok yerlerde bakımsızlık içinde oluşu da ayrı bir meseledir. Son günlerde yağan karlar, kısa sürede birçok yolu geçilemez hale getirmiştir. Gerekli tedbirler alınmadığı için, çocukları ile birlikte saatlarca otomobil veya otobüslerde titreyerek bekleşenlerin sayısı hayli kabarık olmuştur. Torosları aşmak üzere karlı bölgeye girenlerin gördükleri devrilmiş, yan yatmış otobüsler veya arabalar turizmin veya gezinin bütün zevkini, güzelliğini alıp götürmeye yetmiştir.

Turistik tarife diye bir kalkanın arkasına sığınan otelciler, özellikle lokantacılar, normal fiyatın birkaç mislini istemekten çekinmemişlerdir. Hiç bir sorumlu, bu davranışları kontrol etmeyi aklından bile geçirmemiştir. Geziye çıkmış herkese "yolunacak kaz" gözüyle bakan bu zihniyetle turizm dâvasının halledilmiyeceği ortadadır.

Nisan ayının ilk gününden itibaren parlak törenler yaparak Türkiyenin turizm mevsimini açmaya hazırlanan yetkililerin herşeyden önce bu hususlar üzerine eğilmeleri gerekir. Bu lâübalilik, bu pislik ve bu kazıkçılık bir an önce önlenmelidir.

Öte yandan, sanayileşmek için yeterli döviz geliri bulamayan Türkiyeyi turizm gelirleriyle beslemeyi öngören gönüllü danışmanların, turizmin altın yumurtlayan tavuk haline gelmesinin sanıldığı kadar kolay olmadığını da belirtmeleri gerekir. Turizm geliriyle sanayileşmenin mümkün olamıyacağını ve sanayileşmek için, önce kendi öz imkânlarının seferber edilmesi gerçeğini unutturmak isteyenler, havada kalmış bir turizm masalı ile herkesi uyutacaklarını sanmaktadırlar.

Otel, lokanta ve benzeri kuruluşların yetersizliği ve kalitesizliği yanında, turizme yeni girişmiş hiç bir ülkenin ihmâl edemiyeceği propaganda faaliyetleri de yok denecek kadar azdır. Bastırılıp yabancı ataşeliklere gönderilen bir takım afişlerin depolarda çörüdüğünü veya bunların eş-dost ağırlamak için kullanılan hediyeler sanıldığı örneği çok görülen olaylardandır, Türkiyenin turistik imkânlarım yabancıların gözlerine ve kulaklarına kadar götürme gücünde olan hiç bir faaliyet göze çarpmamaktadır. Her şeyi bir anda yapmak elbette ki mümkün değildir. Ancak bazı küçük rasyonel tedbirlerle birçok aksaklığın önlenebileceği de gözden uzak tutulması mümkün olmayan bir gerçektir. Turizm cakasından bir an önce sıyrılması dilenen Turizm Bakanının, bu konulara eğilecek vakti olursa, hiç değilse Türkiye maskara olmaktan kurtulabilir. Şimdilik bunun ötesinde bir şey dilemeğe, örneklerini gördükten sonra, kimsenin dili varmıyacaktır.

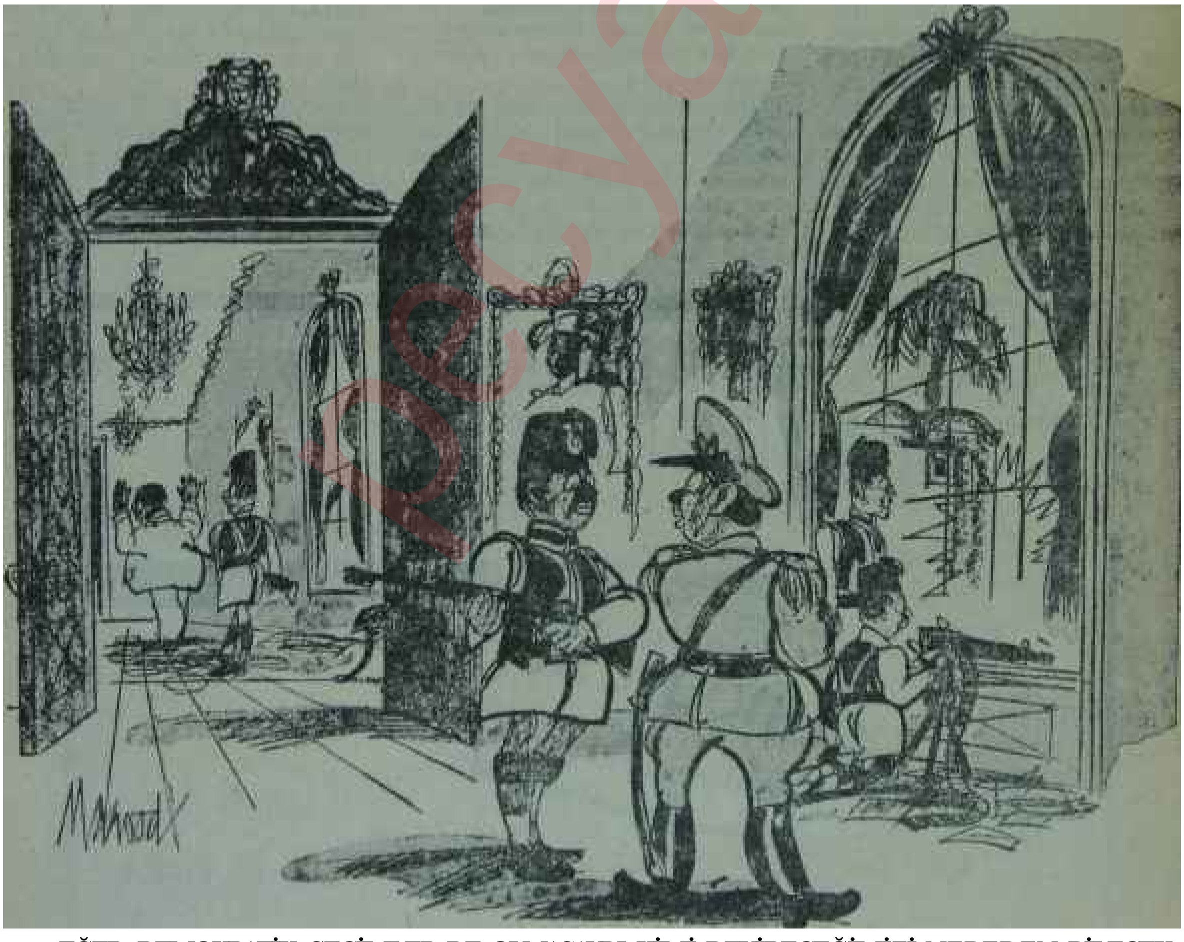
Afrika

Darbe üzerine darbe

Son üç-dört yıldır yirmiye yakın askeri darbeye tanıklık eden Afrikada, geride' bıraktığımız hafta içinde bir darbe daha oldu ve bunun sonucunda, aşağı-yukarı bütün komşuları gibi Sierra Leone'de" de askerî yönetim kuruldu. Gerçi şu satırların yazıldığı sırada durum kesinleşmiş değildir, yönetimi ele geçiren subaylar arasında daha iktidarın ilk gününde görüş ayrılıkları, çekişmeler başladığı görülmektedir ama, kesinlikle bilinen birşey varsa o da, artık Sierra Leone'nin bir demokrasi olmaktan çıktığıdır.

Eğer önceki hafta yapılan genel seçimler sonunda ortaya çıkan karışık durum Sierra Leone politikacıları tarafından kişisel hesapların bir kenara itilip ulusal endişelerin öne alındığı bir plânda çözülebilseydi, belki ülkede bu darbeyi yaratan ortam olmayacak ve Sierra Leone tarihe, seçim yoluyla hükümet değiştirmeyi başarmış ilk Afrika ülkesi olarak geçecekti. Fakat politikacıların kişisel prestij endişeleri ve kabile hesapları ağır basınca, Sierra Leone de askerler tarafından yönetilen Afrika ülkelerinin, Ganaların, Yukarı Voltaların, logoların, Dahomeylerin, Nijeryaların ve Kongoların arasına karışmıştır.

Sierra Leone'de önceki hafta yapılan seçimlere iki parti katılmıştı. Bunların birincisi 1961 yılında kazanılan bağımsızlıktan bu yana iktidarda olan ve Başbakan Albert Margai'nin liderliğindeki Halk Partisidir. İkincisi ise altı yıldır muhalefette bulunan ve Siaka Stevens'in liderliğindeki Kongre Partisidir. Önceki Cuma günü yapılan seçimler sonunda Margai'nin Halk Partisi çoğunluğu kaybetmiş ve Parlâmentoda 27 sandalye ile yetinmek zorunda kalmıştır. Buna karşılık Kongre Partisi de Parlâmentoya 31 milletvekili sokmayı başarmıştır. Eğer işler burada kalsaydı durum biraz basitleşir, Margai iktidarı Stevens'e bırakarak muhalefete çekilirdi. Fakat seçimler Parlâmentoya 5 tane de bağımsız milletvekili getirmiştir. Bu bağımsız milletvekilleri, seçildikten sonra, bağımsız kalmaya devam etmekle birlikte, oylarını Margai için kullanacaklarını bildirmişlerdir. İşte bütün gürültü bunun üzerine çıkmıştır. Genci Vali Henry Boston bağımsızla-

EĞER DEMOKRATİK SEÇİMLER DE OLMASAYDI KİMİ DEVİRECEĞİMİZİ NEREDEN **BİLECEKTİK?**

rı ayrı bir grup saydığı için iktidarı yeniden Margai'ye vermekte tereddüt etmiş ve başbakanlığı Stevens'e vermek istemiştir. Boston'un pek de haksız görünmeyen iddiasına göre, kabine çoğunluk partisi lideri olan Stevens tarafından kurulmalı ve hemen çalışmaya başlamalıydı. Ondan sonra, eğer isterlerse bağımsızlar Halk Partisiyle birleşerek bu hükümeti düşürebilirlerdi ki, Margai'nin iktidara gelmesi ancak o zaman söz konusu olabilirdi.

Politikacılar arasında uzayıp giden bu tartışma Freetown'da büyük huzursuzluğa ve sokak gösterilerine yol açmıştır. Bu gösterilerin kısa bir süre sonra bütün Sierra Leone'ye atlamasından ve ülke çapında kabile karışıklıklarına yol açmasından korkan ordu kumandanı General David Lansala duruma el koymuş ve Genel Vali Henry Boston'un isteği üzerine yeni başbakan olarak yemin eden Stevens'i göz hapsine almıştır. Bundan başka gösterilerin can kaybına yol açması üzerine de gene Lansala tarafından sokağa çıkma yasağı da konulmuştur. Stevens'in göz hapsi altına konulması Kongre Partisi taraftarları arasında büyük hoşnutsuzluk yaratmış ve bunlar, Lansala'nın Margai'yi yeniden işbaşına getirmek çabası içinde olduğunu ileri sürmeye başlamışlardır. Bunun üzerine durum daha da karışmış ve geçtiğimiz Cuma günü bir grup subay Lansala'yı ordu kumandanlığından uzaklaştırarak bütün siyasal liderleri göz hapsi altına aldıklarım, bütün siyasal partileri lâğvettiklerini ve Anayasayı yürürlükten kaldırdıklarını ilân etmişlerdir.

"Ambrose Amca"

Ordunun yönetime el koyduğunu açıklayan subay, Binbaşı Charles Blake'dir. Blake'in bildirdiklerine bakılırsa, darbenin amaca Sierra Leone'nin ekonomik durumuna bir çare bulmak ve ulusal birliği korumaktan başka birşey değildir. Bu amaçla subaylar kendi aralarında bir "Ulusal Devrim Konseyi" kurmuşlar ve bunun başına da Albay Ambrose Patrick Genda'yı getirmişlerdir.

Binbaşı Blake'in verdiği bu haber Sierra Leone'deki yabancı gözlemcileri pek şaşırtmıştır. Çünkü Albay Genda, o zamana kadar, Sierra Leone televizyonunda çocuklara masallar anlatmakla tanınmış bir çelebi adamdan başkası değildi. İşin garibi, bu haber en çok Albay Genda'nın kendisini şaşırtmıştır. Gerçekten, masalcı albay o sırada Sierra Leone'nin Birleşmiş Milletlerdeki temsilciler heyetinde görevli bulunuyordu. Rahatının orada pek yerinde olduğunu düşünen Genda, kendisine bir devlet yönetmek görevinin verildiğini duyunca pek telâşlanmış ve Konseyin bütün üyelerinin imzaladıkları bir çağrı belgesi olmadan Sierra Leone'ye dönmeyeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine ihtilâlci subaylar alelâcele bir belge hazırlamışlar ve Albay Genda da apar-topar Freetown'a dönmek zorunda kalmıştır.

Ancak, şu satırların yazıldığı sırada gelen haberlerden, masalcı Ambrose Amcanın, saltanatının pek az sürdüğü anlaşılıyor. Gerçekten, Sierra Leone'nin Necibi Ambrose Amca iktidarda bir gün bile kalmadan Konsey tarafından yerinden uzaklaştınlmış ve ondan boşalan koltuğa Yarbay A. T. Smith oturmuştur. Fakat bu haberler şimdilik öylesine sislidir ki, durumun önümüzdeki günlerde nasıl gelişeceğini kestirmek hiç de kolay görünmemektedir.

Tül i' den haberler

Sosyetik yıldızlar

Bu bayram tatilinde Ankarayı İstanbullular istilâ ettiler. Yılın kadını Ulviye Bengisu, Şehsuvar Menemencioğlu, Gorbonlar, Hasip ve Lehire Çizmeci, İnci Keçeci grupu, Ankara Palasta en eğlenceli saatleri yerli filmciliği seyrederek geçirdiler. Ankara Palas kurulduğundanberi böyle bir eğlence görülmemiştir. O tarihî salonlarda tabancalar patlıyor, aktörlerin yüzlerinden gözlerinden domates salçaları akıyor, sözümona, ortalık kan içinde kalıyordu. Film yıldızı Selma Güneri, Tevhit Bilge, Necdet Tosun-un pozları, figüranların gürültüsü, rejisörün sert çıkışları, durmadan yanıp sönen lâmbalar, otelin klâsik havasıyla garip bir tezat teşkil ediyordu. Daha garibi, Ankara Palasta film çevrildiğini duyan bazı meraklılar, film yıldızlarıyla Mehire Çizmeciyi, İnci Keçeciyi birbirine karıştırıyor, onları beyazperdeye daha çok yakıştırdıkları için, "Bunların sahneleri ne zaman çekilecek?" diye soruyorlardı.

Boğazda bayramlaşma

İstanbul sosyetesinin "Eskiler"i, Kurban bayramını Boğaz havasında, yeni Tarabya Oteline yerleşen Celâl Bayarın elini öperek geçirdiler. Bu, "Eskiler" için önemli bir değişiklik. Zira Çiftehavuzların pembe köşkündeki bayramları geride bırakıp Tarabya Otelinde karargâh kurdular artık. Bayan bir "Büyükbaba" olarak niteliyenler ile Bayar politikasında ısrar edenlerin karşılaşması, doğrusu, çok ilginçti. Hem "Eskiler"in kadrosunda da bazı eksiklikler vardı. Meselâ Kemal Aygün ve eşi, meselâ Arif Demirer ve eşi Istanbulda bile değillerdi. Bu arada bazı balonlar da uçuyor, AP'li Maliye Bakanı Cihat Bilgehanın Celâl

Yılın Kadını Bengisu Ankarada
Bayram gezmesi

Bayar ile bir odaya kapanıp saatlerce konuştuğu söyleniyordu. Özel likle eski DP'liler bu söylentinin yaygınlaşmasından büyük fayda umuyorlardı. Halbuki Cihat Bilgehan, İstanbula, bir "ailevî mesele"-yi halletmek için gitmiş, Celâl Bayarın yüzünü bile görmemişti.

Evlendi mi, evlenmedi mi?

İstanbul sosyetesi, Serra Yazıcının evlilik hikâyesini bir bilmece gibi çözmeğe uğraşıyor, ama bir türlü kesin sonuca varamıyor. "Serra Yazıcı, yaşından da genç gösteren Cengiz Kuban ile gizlice evlendi, balayım kutlamağa bir semt-i meçhule gitti" diyenler, hattâ yazanlar var. Ayrıca, bu evlilik hikâyesinin bir balon olduğunu söyliyenler de yok değil. Aslında, Serra Yazıcı Cengiz Kuban ile evlenip evlenmemekte tereddüt geçirmedi değil, ama sonradan eski bir aşk hikâyesi ağır bastı ve kırkını aşkın bir kadının genç bir delikanlıyla evlenmesini doğru bulmayarak bu işten vazgeçti. Dedikodulardan uzaklaşmak için de Londraya gitti. Dönüşte Parise de uğrayacak ve İstanbula küçük torunuyla beraber dönecek. İşin içyüzü budur.

Evlenmekten vazgeçenlerden biri de Ankaranın zarif mankeni Tülin Okan. O da yakışıklı bir diplomatı geride bıraktı. Bu yakışıklı diplomatın Adnan Bulak olduğunu bilmeyen yok, tabiî. Son yıllarda birbirinden hiç ayrılmayan Tülin Okan •Adnan Bulak çifti artık hiç bir yerde beraber görünmüyorlar. Bu ayrılığı duyanlar, "Bravo Tüline!" diyorlar. "Niçin bravo?" diyecekler bulunabilir. Efendim, hani, bir diplomatı, üstelik elçiliği yaklaşmış bir diplomatı reddetmek bazı çevrelerde normal sayılmıyor da...

"Altın tasta üzüm var.."

Gönül Yazar Ankaraya geldi, Şato Yazarda söylüyor, başka hiç bir yerde de görünmüyor. Boş vakitlerini ise polis romanı okuyarak ve -kendi deyişiyle- "Sütlüce vapuru gibi", dostlarını dolaşarak geçiriyor. Dostları da onu, "Altın tasta üzüm var" kantosunu söyliyerek karşılıyorlar. Bu şarkıyı Ankaralılara Gönül Yazar sevdirdi, ama şimdi Gülsüm Kamu söylüyor ve -maalesef- pek de beceremiyor.

Gönül Yazar Ankarayı çok seviyor, fakat aklı fikri Marufda. 2 Nisam iple çekiyor. O gün matinesini yapıp İstanbula uçacak ve Maruf ile nişanlanmasının birinci yıldönümünü kutlayacakmış. Şimdiye kadar hiç bir evliliğinde bir yılı tamamlıyamadığı için, Maruf ile kutlayacağı yıldönümüne büyük önem veriyor. Yıldönümü partisi çok yakın dostlar arasında ve Gönül Yazarın çok sevdiği Batı Klüpte yapılacak.

Dosteller, Tanbaylar ve Özberkiler
Aile mutluluğu içinde

Alpayda eğlenenler

Geçirdiğimiz hafta Alpay geceleri Alpaysızdı. Başkentliler Tayfunun ve Oktayın şarkılarını da çok seviyorlar ama, Alpaya ilk defa gelenler Alpayı dinlemeyince hayal kırıklığına uğruyorlar. Alpay da bunu biliyor ve bir an önce iyileşmek için durmadan doktora gidiyor.

Geçtiğimiz hafta Alpayda eğlenenler arasında, Ankara Sanat Tiyatrosunda "Durdurun Dünyayı" adlı oyunda oynamak üzere İstanbuldan, Dormen Tiyatrosundan gelen Nevra Şirvan göze çarpıyordu; Genco Erkalla beraberdi. Herkes merakla bu güzel aktrisi inceledi. Güzelliğine güzel, hoş havalı bir kız ama, biraz karbonhidrat rejimi yapsa hiç de fena olmıyacak, çünkü şişmanlamağa çok istidatlı.

CHP'nin meşhur 8'lerinden Coşkun Kırca da artık politika sahnesinden çekilmişe benzer. Sık sık Alpaya geliyor; ailesi ve şimdiye kadar dargın olduğu kayınbiraderi Özcan Ergüder ile beraber müzik dinliyor, dansediyor. Kırcayı görenler ise "Turhan Feyzioğlu ile Emin Paksüt acaba neredeler?" diye merak ediyorlar. Fakat bu üçgen çoktan bozulmuşa benzer.

Annelik görevi başkadır

Paris sefiresi Müşerref Vergin İstanbula geldi, kızı Nur Vergin ile Fikret Hakanın düğününde hazır bulunacak. Müşerref Vergin, Parise giderken, Türkiyeye bu kadar çabuk döneceğini herhalde aklından geçilmiyordu ama, aklına gelmeyenler başına gelince annelik görevleri sefirelik görevlerini bile geride bıraktı. Bu işe en çok sevinen de Fikret **Hakan** olsa gerek. Hakanın **Nur** Vergin ile evlenmesine Nurettin Vergin ile eşinin engel olduğunu söyleyenlere müstakbel kaynanası iyi bir cevap vermiş oluyor.

S O S Y A L   H A Y A T

Sergiler

İnsan sevgisi

Gençkız, yağlı pastel boya ile yapılmış tabloya eğildi, iyice inceledikten sonra,

"— Ellerin yüz kadar anlamlı oluşu gerçekten ilginç. Bu adam yalnız yüzüyle değil, âdeta elleriyle de ıstırap çekiyor" diye konuştu.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde Fransız Kültür Merkezinin sergi salonunda geçti. Metin Altıok ile Çetin Sipahinin sergiledikleri 33 tablo, gerek değişik teknik çalışmaları, gerekse sanat yönleriyle büyük ilgi toplamıştı. Metin Altıokun, çocukların okullarda kullandıkları mum boyalarla hazırladığı tablolarında hakim unsur, "insan sevgisiydi. Ellerin daima yüzle beraber bu ifadeye katılışı belki, bu resimlerin bir kısmının toprak işçisinin acısını yansıtmasından ileri geliyordu.

Metin Altıokun insanı ve inşan sorunlarını işleyen tabloları yanında Çetin Sipahi de çok değişik bir teknikle köyü ele almış ve köy evlerini, köylü kadınları, köyün su kuyularını, dekoratif bir şekilde, linolyum baskı tekniği ile çizmişti. Muşamba üzerine özel bıçaklarla oyulan şekiller bir kalıp haline getirilerek mürekkeplendikten sonra bunlar kâğıt üzerine basılmış ve belirli bir figür veya obje birkaç defa yanyana getirilmişti. Bu, çok değişik bir üslûptu.

Sanat

"Aya bir yolcu"

Genç tiyatro yazarı,

"— Oyununuzun konusu nedir?" sorusuna, hemen hiç düşünmeden,

"— İnsan, tabii... Başka ne olabilir?" karşılığını verdi ve yeni bir soruya zaman bırakmadan ekledi:

"— İnsanlara karşı duyduğum ilgi itti beni bu oyunu yazmağa, diyebilirim."

Konuşan, geçtiğimiz yıl Ankara Devlet Tiyatrosunda oynanan "Bal Sineği" adlı oyunuyla tiyatroseverlerin ilgi ve dikkatini çeken ve bu ilk oyunuyla kendisinden çok şeyler beklettiren genç tiyatro yazarı Aydın Anıttı. Nitekim Anıt, umutları boşa çıkarmamış, bu yıl da Bursada, Devlet Tiyatrosunda sahneye konulan "Aya bir yolcu" adlı oyunuyla kendisinden beklenileni vermiş, başarısını sürdürmüştür.

Yine geçtiğimiz yıl, TRT'nin açtığı oyun yazarları yarışmasında bir birincilikle bir de mansiyon kazanan Aydın Anıt, bugüne kadarki çalışmalarında, özellikle diyaloglarının ve karakterlerinin gücü ile dikkati çekmektedir. Tiyatro yazarlığında bu, üzerinde önemle durulması gerekten bir husustur. Bu bakımdan, genç yazarın, tiyatroseverlerin karşısına daha da başarılı eserlerle çıkmaması için ortada hiçbir sebep yoktur. Üstelik türk tiyatrosunun, kendini aşma gücüne sahip oyun yazarlarına fazlasıyla ihtiyacı vardır.

Aydın Anıtla, son oyunu "Aya bir yolcu" üzerine konuşma şöyle devam etti:

"— Bu oyununuzla seyirciye ne vermek istediniz?"

"— Önce, 'kafasının içini fethetmekten geri kalmış bir insanın ayı fethetmekle atacağı ileri adım ne olabilir?' gibi bir soruya cevap arayan katı bir noktadan çıktım yola. Sonra, oyun ilerledikçe, yabancısı olduğu bir günlük yaşantıda uzay yolcusu kadar güçlük çeken bunalmış bir gencin portresi çıktı karşıma. İşte, geleneklerle yenilikler arasında bocalayan Ali böyle doğdu."

"— Oyunun başındanberi sahneden eksik olmayan Alinin son tablodaki eksikliğini, sizce, seyirci yadırgamıyor mu?"

"— Yadırgamaz olur mu? Alkışın perde kapandıktan bir süre sonra başlaması da bunun isbatı. Final ile alkış arası zamanda boncuk boncuk terleri benimle birlikte, oyuncusun» dan sahneye koyucusuna kadar, bütün, oyunuma emeği geçenler dökmüştür herhalde!"

"— Öyleyse, neden çıkmıyor Ali, son tabloda?"

"— Çıkmasını ben de isterdim. Böyle de düşünmüştüm zaten. Ali, ya birinden birini öldürecek, ya da kendini öldürecekti. Fakat, dediğim gibi, oyun geliştikçe, Ali öyle bir karaktere büründü ki, ne bir başkasını öldürebildi, ne de kendine kıyabildi. Ben ne yapayım? Belki de yapacağını perde kapandıktan sonra yapmıştır, Ali. Çünkü, kozasına çekildi. Kozasından ya kelebek olarak çıkıp uçacak, ya tırtıllaşarak sürünecek, ya da hiç çıkmamacasına orda kalacak. Kozanın içini görmek mümkün olmadığından, Aliyi göstermek de mümkün olmadı."

"— Peki, hangisi? Uçacak mı, sürünecek mi, kalacak mı?"

Aydın Anıt bir an düşündü, gülümsedi ve sonra,

"— Bilmem. Bilseydim, bu soru-

Çetin Sipahi ile Metin Altıok tablolarının önünde
İlgi çekici bir teknik

yu oyunumda cevaplar ve size sordurtmazdım herhalde, değil mi? Bekliyoruz" cevabını verdi.

Dekorasyon

Karışık eşya

İç dekorasyonda en önemli şey, kişiliğin yansıtılabilmesi ve kullanılan eşyalarla bunların kullanılış şekillerinin bir özellik taşımasıdır. Bugün "karışık eşya" modası da bu prensibin etkisi altında bir hayli tutunmuş durumdadır. Örneğin, 1925 yılından kalmış güzel bir parça, bugün en modern eşyaların bir tamamlayıcısı olarak kullanılmakla, modern dolaplı ve modern şifoniyerli bir odada eski zamandan kalma bir pirinç karyola yadırganmamaktadır. Ancak, bütün bu eşyaların değişik ve ilginç bir şekilde düzenlenmesi ve kişiliğin bir ifadesi olabilmesi de şarttır. Örneğin, şık bir oturma odasında çok geniş, bol yastıklı, rahat, modern bir divan, bir Madam Recamier koltuğu, bir rocking chair, bir çin kahve masası, birkaç tane eski zaman sandalyesi ile geniş bir puf vardır. Fakat bütün bu değişik eşyalar birbirine uygun kumaşlarla kaplanmış, perdeler ahengi bozmıyacak şekilde seçilmiştir. Odanın iki duvarı boydanboya tablolarla kaplıdır ve âdeta bir galeriyi hatırlatmaktadır. Bir köşede, yerde de büyük tablo röprodüksiyon albümleri bulunmaktadır. Ev sahibinin herşeyden önce sanata önem verdiği, kişiliği meydana çıkmaktadır. Tablo yerine silâh koleksiyonu, antika, kitap, fotoğraf veya herhangi birşey de odaya aynı özelliği verebilecektir. Mesele, konulan eşyaların değerinden çok, bu eşyaların, sahipleri ile olan ilgisinde ve bir merakı ifade edebilmesindedir. Evini zengin tablolarla donatamıyan bir sanatsever, aynı işi röprodüksiyonlarla da yapabilir. Yeter ki bunlar iyi seçilmiş ve gerçekten zevkli şeyler olabilsin.

Bayram Manzarası

Bayram tatili, iç turizm bakımından gerçekten yararlı oldu. Otobüsler, vapurlar, trenler ve arabalar dolup taştı. Güneyde bile henüz deniz mevsimi başlamadığı için, turistler her yöne iltifat ettiler; Türkiyemizin doyum olmaz tabiî güzelliklerini, paha biçilmez tarihî eserlerini ve bu cennet içinde, aç ve perişan yaşıyan insanlarımızı bir defa daha yakından görmek imkânını buldular. Gerçi herkesin, herşeyi olduğu gibi gördüğünü söylemek mümkün değildir ya... Özel arabalarıyla bir köyün kıyısından geçerken, kendilerini selâmlıyan çocukların çıplak ayaklarını, soluk benizlerini göremeyip, yollardaki parlak trafiğe bakarak "Türkiye hamdolsun kalkmıyor, bayramda da kimse evinde kalmadı" diyenlerimiz de pek çoktur» Hele bu kimselere Türkiyedeki millî gelir eşitsizliğinden söz ediniz, bunu rakkamlarla dile getirmeye çalışınız veya özel arabalara ürkek gözlerle bakan, bazen onları selâmlayıp bazen taşa tutan köy çocuklarının hiçbirisinin yüksek öğrenim yapma imkânı olmadığını, ilkokul yerine de çoğunun nur dershanelerinden feyz aldığım anlatınız, en şanslısının ancak imam-hatip okuluna gidebileceğini, Türkiyede köy çocuğuna bütün öğrenim yollarının kapalı bulunduğunu söyleyiniz, bakınız nasıl yüzleri kızaracak, nasıl öfkeleneceklerdir. Ama kızarmaları utançtan ve öfkeleri birşey yapamamaktan değil, gerçeklerin söylenmesindendir. Türkiyede bugün, gerçeklerin söylenmesini istemiyen iki grup insan mevcuttur. Birinciler, Türkiyedeki bozuk düzenden yararlanan, onun düzelmesini hiçbir zaman istemiyen çıkarcılar; ikinciler ise, yan gelip tatile giden ve rahatlarının bozulmasını istemiyenlerdir. Tatile gitmek suç değildir tabii. Ama Türkiyede herkesin tatil yapabildiğini düşünmek, buna kendi kendisini inandırmak, görmesini bilmemek, görenlere kızmak, bir toplumu tedbirler kanunu ile kör ve dilsiz hale getirebilmeyi düşünmek elbette ki suçtur.

Bayram, Türkiyenin güzelliklerini görmek için yeni bir vesile oldu. Ama, önemli olan bu değil. Türkiyenin güzelliklerini, cennet gibi kıyılarını, dağlarını, ovalarım görmeden de biliyoruz, ama asıl önemlisi, çirkinlikleri de gördük. Eş-dost hatırı için, parti propagandası için, sözde turist celbetmek için düşünülmüş otel kredilerinin kimlere ve nasıl verildiğini, fırsatçıların, iki kuruşunu biraraya getirip tatile giden vatandaşı nasıl soyduklarını ve halkımızın çoğunlukla turizm eğitiminden ne kadar habersiz olduğunu gördük.

İki yabancı, bayram tatilini Güneyin pırıl pırıl bir ilinde geçirmek istemişler. Gitmişler, fakat yer yok. Nihayet, kendilerine bir pansiyon bulunmuş. Daha doğrusu, bir ev, yabancıları sokakta bırakmamak için onları kabul edebileceğini söylemiş. Ama tabii, özel tarife ile, yani 3 gün için 900 lira!.. Yabancılar çaresiz kalmışlar. Kalmışlar ama, bu cenneti de biraz pahalı bulduklarını söyliyerek dönmüşler. Dahası var; 30 liralık otobüs biletleri bayram için 30 liraya fırlamıştı. Dönüş biletleri ise yeniden zam gördü. !

Turizm anlayışının memleketimizde, gitgide yeni bir fahiş kazanç, yeni bir kolay kazanç vesilesi olarak geliştiğini, bunun da tatile yalnız güzel yerler ve tarihî eserler görmek için değil, biraz da eğlenmek ve dinlenmek, parasını da iyi değerlendirmek için giden yabancı turistleri kaçıracak bir nitelik kazanabileceğini bu bayramda gördük.

Bir yandan yararlanamadığımız uçsuz bucaksız bir güzellik ve zenginlik, bu güzelliğin ve zenginliğin İçinde koyu bir yoksulluk, bir yandan küçük imkânları sömüren fırsatçılık ve yine bir yandan bu yoksulluğu ve bunu doğuran bozuk düzenin görülmesini ve söylenmesini istemiyen, gerçekleri gömmek için çare arayan bir zihniyet ve en acısı da, bunun Başbakanın ağzından dile getirilişi...

İşte, bu bayram benim gördüklerim!..

Jale CANDAN

T İ Y A T R O

Almanya

Hamburg tiyatroları

Almanyanın en önemli sanat merkezlerinde iki haftalık bir gezi yapmış, birçok oyun görmüş ve ünlü tiyatro adamlarıyla görüşmüş olan Tiyatro yazarımız Lûtfi Ayın gezi izlenimlerinin ikinci bölümünü aşağıda bulacaksınız. Sanatın alman halkının günlük hayatı üzerindeki rolü ve alman halkının sanata verdiği büyük önem, bu yazılar okunduktan sonra daha güzel anlaşılacaktır.

Elbe ırmağı üzerinde, Avrupanın en ünlü deniz şantiyelerini barındıran Hamburg limanını gezdikten sonra insan bu 2 milyonluk şehrin, yalnız Almanyanın değil, Avrupanın "dünyaya açılan kapısı" olduğuna inanıyor. Yüzyıllar boyunca deniz ticaretinin ve gemi endüstrisinin merkezi olmuş bir liman şehrinde tiyatronun, müziğin pek gelişmemiş olduğu sanılır. Oysa Hamburg Almanyanın en eski operasına sahibolmakla övünüyor: İkinci Dünya Savaşından sonra Günther Rennert'in uzun yıllar hüküm sürdüğü ünlü Staatsoper. Münih Devlet Operasının başına geçtikten sonra onun yerini şimdi, isviçreli tanınmış besteci Rölf Liebermann almış.

Gustaf Gründgens'in ölümü, o büyük sanatçının yönetiminde dünya çapında şöhrete ulaşan "Deutches Schauspielhaus" için şüphesiz büyük bir kayıp. Son oynadığı Don Carlos gibi son rejisi olan "Hamlef'den hâlâ hayranlıkla sözediliyor. Yerini alan Oscar Fritz Schuh, genellikle klâsiklere bağlı ve muhafazakâr olan Hamburg seyircisine modern yazarları, Giraudoux'yu, Camus'yü, Saunders'i, Mortimer'i, Frank Marcus'u, James Hanley'i tanıtmağa, sevdirmeğe çalışıyor.

Hamburgda ödenekli, ödeneksiz daha birçok tiyatro var. Başta 120 yıllık geçmişi olan "Thalia-Theater" geliyor. Sonra "Kammerspiele"; bir özel tiyatro olduğu halde geniş bir repertuvarla çalışan "Das Junge Theater"; ünlü Ida Ehre'nin "intime" tiyatrosu; Helmuth Gmelin'in "Cep Tiyatrosu"; "Operetten Haus"; "Die Kleine Komödie" ve, Sartre'ın "Altona Mahkûmları" ile dünyaya tanıttığı, Hamburgun yanıbaşındaki Altona Tiyatrosu var. Bunlara Hamburg diyalektiyle oyunlar oynıyan tiyatrolar da katılınca, şehrin limanı kadar canlı, hareketli bir sanat hayatı olduğu anlaşılıyor.

Lessing'den Boland'a...

Hamburgda ilk temasım "Das Junge Theater"in genç yönetmeni Friedrich Schütter'le oldu. "Marat - Sade"ı sahnesine çıkarmak cesaretini göstermiş olan bu uyanık sanatçı, özel tiyatrolara yapılan yardımın yetersizliğinden şikâyetçi, ama Hamburg seyircisinin yakın ilgisinden de çok memnun. Bu sayede, klâsik ve modern, çok çeşitli bir repertuvar yapabildiğini, ünlü sanatçıları da sahnesine çıkarabildiğini söylüyor. Nitekim o akşam, tiyatrosunda, Ernst Deutsch gibi büyük bir komedyeni, Lessing'in "Bilge Nathan"ında seyretmek fırsatını buldum. Yetmişini aştığı halde dimdik, canlı ve etkili bir oyunla bütün gözleri kendine çekiyordu.

Bir gecede iki tiyatro -ve iki oyun- görmek isteğiyle, birinci bölümden sonra bir arabaya atlayıp "Deutsches Schauspielhaus"a gittik. Orada, şimdi Ankarada "Savunma"-sı -Oda Tiyatrosunda- temsil edilen John Mortimer'in "Das Gestandnis" -"İtiraf"-ı oynanıyordu. İkinci bölümüne yetiştiğimiz oyun "simultane" dekorları, mükemmel ışık düzeni, hele başrollerde olgun bir sanatçı çiftin, Ehmi Bessel ile kocasının, ifadeli oyunlarıyla büyük ilgi çekiyor. Ama, Helmuth Matiasek'in gözalıcı sahne düzenine rağmen, yüksek bir yargıcın, bir gençlik hatası yüzünden "düşmesine" sebebolduğu bir kadın için, yıllarca sonra kapıldığı vicdan azabını dile getiren eserde -hele finalde- bir melodram kokusu duymamıya imkân yoktu.

Ertesi akşam gene iki tiyatroda iki ayrı oyun gördüm. "Das Junge Theater"de Gerhart Hauptmann'in "Kunduz Kürk"ü ile "Kammerspiele"de Bridget Boland'ın "Kardinal"i. Birincisinde komedinin kadın kahramanını oynıyan M. Dingler seyirciyi kahkahadan kırıp geçiriyordu. İkincisi, komünistlere karşı geldiği için 1948'de tevkif edilen, bir yıl sonra müebbed hapse mahkûm olan ve 1956 ihtilâlinde Amerika Büyük Elçiliğine sığınan Macar kardinali Mindszenty'nin başına gelenleri gösteren bir oyun. Daha doğrusu, "İçerdekiler'i hatırlatan, çok tablolu bir soruşturma. Ünlü aktör Dieter Borsche'un sahneye koyup başrolünü oynadığı "Kardinal", "hareket"den çok "söz"-e dayanan, statik bir eser olduğu halde, işlediği konunun önemi kadar Dieter Borsche'un güçlü oyunu sayesinde ilgi çekiyor. Zaten alman seyircisi, ideal bir seyirci topluluğu. Tiyatroyu bir kültür ödevi olarak benimsemiş, oraya birşeyler öğrenmiye gidiyor, eğlenmese, hattâ sıkılsa da, saygı ile dinlemesini biliyor.

Ertesi sabah Devlet Tiyatrosunun genç ve zeki baş dramaturgu Herrn Wilke ile uzun bir görüşme yaptıktan ve öğle yemeğini "Die Welt"in, tiyatro eleştirmecisi Jos

Hamburgda Mortimer'in "İtirafı (Das Grestandnis)
Ankarada da "Savunma"sı..

Nolte ile yedikten sonra, Hamburgdan ayrıldım. Sayısı onbeşe varan öbür tiyatrolardan hiçbirini görmeğe vakit kalmamıştı.

Düsseldorfta "Çöpçatan"

Kırkbeş dakikalık bir uçak yolculuğundan sonra Düsseldorfa indik. Ama kalacağım otele ulaşmak ne mümkün!.. Karnaval geçidi bütün anayolları tıkamış. Çaresiz, yollar açılıncaya kadar, bir köşeden, bu geçidi -yedisinden eytmişine kadar bütün bir şehir halkının özel kostümleriyle ve neşeyle katıldığı bu açıkhava gösterisini- seyrettim.

Düsseldorf, Heine gibi şair evlâtlarının güzelliğini anlata anlata bitiremedikleri zarif bir şehir. Königsallee'de kısa bir gezinti bu gerçeği doğruluyor. Prens Johann Wilhelm, daha XVIII. yüzyılda ilk resim galerisini açmış, zamanın ünlü ressamlarını oraya toplamasını bilmiş. XIX. yüzyılın başlarında, ünlü sair Immermann da ilk tiyatrosunu kurmuş. Yüz yıl sonra, tiyatro âşıkı bir karı-koca, Louise Dumont ile Gustav Lindemann, onun açtığı izden yürümüşler, tam 28 yıl Düsseldorf tiyatrosunu Rhein kıyılarının en parlak sahnesi haline getir" meğe çalışmışlar. İkinci Dünya Savaşından sonra da Gustaf Grüd gens, Hamburga gitmeden önce, sekiz yılını doğduğu şehrin tiyatrosunu yeniden yaratmıya harcamış.

Şimdi Karl Heinz Stroux'nun yönettiği Düsseldorf Devlet Tiyatrosunda, o gece, bir müzikal oynanıyordu. Thornton Wilder'in "Çöpçatan" komedisinden amerikanların yaptıkları -taktıkları ad kadarzevksiz bir müzikal: "Hello, Dolly!..". Dolly'yi Tatjana İwanow, Vandergelder'i Otto Rouvel gibi pişkin sanatçılar -zengin dekor ve kostümler içinde- pek mükemmel oynadıkları halde beni sarmadı. Komedisini, ilk oynanışında, Londrada, sonra bizde gördüğüm zaman da, havası ve "esprit"siyle bize uzak bulduğum bu oyunu sevememiştim. Müzik ona büsbütün bir operet havası vermiş, ama bir sıcaklık ve sevimlilik kazandıramamış...

İki şehrin kurduğu Opera

Düsseldorfta "Schauspielhaus"dan başka, 1951'de açılan, 227 kişilik bir 'Kammerspiele", özel tiyatro olarak da biri 380, öbürü 176 kişilik iki sahnesiyle "Berliner Allee", sonra 80 kişilik "Studio 122" var. Hepsini görmeğe imkân olmadığı için, ertesi sabah, Düsseldorf Operasını gezmeği tercih ettim. 1875'de yapılmış olan eski opera binasını -bize de eski Sergievinden Büyük Tiyatroyu kazandırmış olan- Prof. Bonatz, iki mimar arkadaşıyla, on yıl önce, yapyeni ve modern bir bina haline getirmiş. Bu iç açıcı, modern yapıyı ve sahnesini bize gezdirenlerin anlattıklarına göre, İkinci Dünya Savaşından sonra, Rhein ile Ruhr bölgesinin tek eksiği, herşeyi oynayabilecek, tam teşkilâtlı, büyük bir operaymış. Onu da iki şehir, Düsseldorfla Duisburg, elele vererek meydana getirmişler. "Deutsche Oper am Rhein" adı altonda, birbirine çok yakın olan her iki şehrin de -kendi sahnelerinde- yararlanacakları, büyük bir opera ve bale topluluğu kurmuşlar. 1956-57 mevsiminde faaliyete geçen bu topluluk bugün büyük bir gelişme halinde.

Bu mevsimin temsil plânına bir gözatmak bunu anlamıya yetiyor: 34'ü röpriz, 10'u yeni mizansen olarak 44 opera; 12'si röpriz, 4'ü yeni 16 bale.. Bu eserlerin hepsi, nöbetleşe, iki şehirde de oynanıyor. Genel Müdür Dr. Grischa Barfus, Monteverdi'den Puccini'ye, Wag'ner'den Hindemith'e, Bizet'den Honegger'e kadar klâsik ve modern repertuvarın en güç eserlerini içine alan bu temsil' plânım 15 kişilik bir yardımcı kadrosu, 9 orkestra şefi, 4 rejisör, 3 koreograf, 5 dekoratör, 7 kostüm ressamı, 71 solist, 50 baleci ve 90 kişilik bir koro topluluğu ile gerçekleş tiriyor. Ve tabiî, sahne gerisinde, atelyelerde çalışan yüzlerce teknisyen... Orkestrayı, her iki şehir, kendi senfoni orkestralarıyla sağlıyorlar.

Görülüyor ki, bizde aynı çatı altında kolay sağlanamayan işbirliğini almanlar iki şehir arasında sağlamışlar, on yıldanberi de aksatmadan yürütüyorlar. İstanbul Operası inşaatının, birgün tamamlandığını görebilirsek, Düsseldorf - Duisburg ortak opera ve balesi, İstanbulun yanıbaşındaki şehirler -meselâ Bursa- için, yararlanabileceğimiz güzel bir örnek olmalıdır.

Bochum'da yaratılan mucize

Düsseldorftan bindiğimiz ekspres, 50 dakika sonra bizi Bochum'a ulaştırıyor. "Kömür havzası" diye bildiğimiz bölgede tertemiz cepheli binalar, ışıklar içinde geniş caddeler; kasaba sandığımız yerde nüfusu 360 bine ulaşmış, canlı ve çok sevimli bir koca şehir buluyoruz.

Bochum'un son elli yıl içinde gerçekleştirdiği kalkınmada, hızla büyüyen endüstrisi kadar kültür *ve* sanat hayatındaki gelişmelerin de büyük payı var. Bu gelişmelerin başında Bochum tiyatrosunun yarattığı mucize geliyor.

Tiyatronun güngörmüş, tecrübeli Baş Dramaturgu Dr. Günter Skopnık'in anlattıklarına göre, fabrika bacalarının ve kömür ocaklarının gökyüzünü kararttığı Ruhr bölgesinde, bu küçük işçi şehrinin bir kültür ve sanat merkezi haline geleceği, elli yıl önce, kimsenin aklından bile geçmemiştir. Ama tiyatronun kültür kalkınmasındaki büyük rolüne inanmış bir tiyatro adamının bilinçli ve sabırlı çalışmaları bu mucizeyi yaratmış. Bu tiyatro adamı bugün bütün Almanyada adı saygıyla anılan Prof. Dr. Saladin Schmidt'tir. Birinci Dünya Savaşından hemen sonra, bu işçi bölgesinden bulup yetiştirdiği bir avuç sanatçıyla Bochum'un ilk şehir tiyatrosunu kurmuş. On yıllık bir çalışmadan, sonra Shakespeare'in bütün "kral" oyunlarını bir hafta içinde oynamak gibi inanılmaz bir başarı sağlamış. Bunu Goethe, Seldiler, Kleist, Grillparzer ve Grabbe gibi alman klâsiklerine ayırdığı özel "hafta'lar izlemiş ve daha o zamandan bir "Bochum üslûbu"ndan sözedilmiye başlanmış. 1919'dan 1949'a kadar, tam otuz yıl, tiyatrosunun başında kalan bu müstesna adamın yarattığı kültür hareketi öylesine gelişmiş ki, şimdi almanlar Bochum'da, 30 bin öğrenciyi barındıracak bir büyük üniversiteyi tamamlamıya çalışıyorlar.

Gelecek yazımda Bochum'da gördüklerimi anlatmaya devam edeceğim.

Almanya yazılarımın ikinci bölümünü burada tamamlarken, geçen hafta çıkan ilk bölümde meydana gelen iki önemli tertip yanlışlığını düzeltmek isterim: birincisi, "Şeytan General" ve "Schweyk" temsillerine ait klişeler, baskı sırasında, nasılsa yer değiştirmişler. İkincisi, "Şeytan General'e ait ilk paragrafın sonundan atılan birkaç satır, Schweikart'ın bu satırlara cevap teşkil eden sözlerini havada bırakmış. O satırlarda şöyle demiştim: "O devri çok iyi hatırlıyan eski Berlinlilerle, yarattığı felâketleri yaşamış olan kuşaklar bu dramı ilgiyle -ve, kimbilir ne duygularla?- izliyorlar..."

S İ N E M A

Filmler

"Lord Jim"

Tennessee Williams'tan "Cat On A Hot Tin Roof - Kızgın damdaki kedi" veya "Şweet Bird of Youth-Gençliğin tatlı kuşu" oyunlarım beyazperdeye aktarırken ne kadar isteksizce davrandığı anlaşılan Richard Brooks'un, Joseph Conrad'dan "Lord Jim" romanını uygularken, tersine, işe ne derece candan sarıldığı belli. Öyle olmasa, üçbuçuk yılını bu filmin senaryosunu yazmağa, hazırlığını yapmağa, filmi çevirmeğe verir miydi? Zengin ve sağlam bir oyuncu kadrosunu, usta ingiliz sinema teknisyenlerinden bir topluluğu alıp da 15 bin kilometre ötedeki Güney Doğu Asyaya götürür, bazı yerlerinde kargaşalığın, bazı yerlerinde soğuk savaşın, bazı yerlerinde sıcak savaşın ve akla gelmedik tehlikelerin sürüp gittiği bu bölgeye gitmeği göze alır mıydı? Oturur, "The Brothers Karamazov - Karamazov kardeşler" de yapımevinin buyruğuna boyun eğip stüdyoda uydurma bir Rusya dekoruyla yetindiği gibi, uydurma bir Güney Doğu Asya dekoruyla yetinirdi. Ama Brooks, sevdiği romanın, çevresinden ayrı düşünce, stüdyonun sentetik dekorları içinde ele alınınca, bütün özelliğini kaybedeceğini bildiğinden, bütün sıkıntıları ve tehlikeleri göze alıp "Lord Jim"i tabiî dekoruna taşımış, Conrad'ın evrensel bir temayı işlerken kahramanları, olayları yerli yerine koyduğu çevreyi dekorcuların eline bırakmamış.

Ömür boyunca tutku

Conrad'ın ele aldığı, Brooks'un da önem verdiği bu evrensel tema, bütün insanların yaşayışlarının şu veya bu noktasında bir veya birkaç kere karşılaştığı durumla ilgilidir: İşlenen bir hatayı tamir etmek için fırsat beklemek... Hayatında hata işlemiyen kimse olmadığı gibi, bu hatalarından dolayı pişmanlık duyup, bunu şu veya bu şekilde tamir etmek istemiyen kimse de hemen hemen yok gibidir. İşte Conrad, "Lord Jim"de böyle bir insanı anlatmaktadır. Ne var ki, işlediği hatayı yeni bir fırsatla düzeltmek Jim için basit bir dilek olmaktan çıkıp bütün bir ömrü kaplıyan bir tutku olmaktadır.

Jim, hayata büyük düşler, kahramanlık duygularıyla atılan genç bir denizcidir. Denizciliğe profesyonel olarak başladığı anda, iyi yetişmiş bir denizci için en büyük yüzkarası sayılacak bir hata işliyor: Arabistana hacı götüren bir geminin ikinci süvarisiyken, batma tehlikesi geçiren gemiyi ve yolcularını kendi kaderleriyle başbaşa bırakıp, birinci süvari ye birkaç mürettebatla bir cankurtaran sandalına binip kaçıyor. Oysa gemi batmıyor; olay biraz gayretle örtbas edilebilecekken, bir anlık ka rarsızlık içinde işlediği hatanın vicdan azabı gibi Jim'in karşısına çıkı veriyor. Jim, işlediği hatayı açık açık ortaya koyuyor. Sonra da, günahının kefaretini ödemek isteyen bir insan olarak. Güney Doğu Asya kıyılarında, toplumun dışına itilmiş bir insan durumunda, en âdi işlerde çalışıyor, kendini unutturmak istiyor. Ama, işlediği bata bir gölge gibi kendisini izliyor ve en beklenmedik anda karşısına çıkıyor. O vakit Jim, kendini bir tutkuya kaptırıyor: Hatasını tamir edecek yeni bir fırsatı ele geçirmek tutkusu... Bu tutku, önce patlayıcı madde yüklü bir gemiyi sabotajdan kurtarmak gibi küçük çapta bir kahramanlıktan başlayıp, beyaz sömürgecilerin elinde inim inim inleyen Patusan halkına silâh ve cephane taşımak, bir ayaklanmayı düzenlemek, yönetmek ve başarıya ulaştırmak gibi daha büyük çapta bir kahramanlığa varıyor.. Ama, bu başarısından dolayı yerlilerin "Lord" unvanını taktıkları

Jim, başarılarının çapı büyüdükçe eski hatasının çapını da gözünde büyüttüğü için, kendini, günahının kefaretini bir türlü ödemiş sayamıyor. Böyle bir "fasit daire" içinde de huzuru ancak, kendine yakışan ölümde buluyor.

Bir trajedi

Conrad'ın romanı ve onu ana çizgilerine bağlı kalarak perdeye aktaran Brooks'un filmi, klâsik bir trajediyi andırmaktadır. Gerçi klâsik trajedinin daracık, sımsıkı kapalı, küçücük evreni, zaman, yer ve konu birliği "Lord Jim"de yokmuş gibi görünmekte, bütün bir ömrün süresi, bütün bir Güney Doğu Asya bölgesi, ikinci, üçüncü derecede olaylar dizisi bulunmaktadır ama, bunlar yine de filmin trajedi niteliğim ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü "Lord Jim"de bütün ağırlık Jim'in kendisinde, bu arı trajedi kahramanının kendi kendisiyle mücadelesinde toplanmaktadır. Jim'in kendi kendini tanıması, kendisini yenmesi, aşması ve yenilemeğe çabalaması, bütün o değişik çevrelere, çevresini saran kalabalıklara rağmen kendi iç dünyasında geçmektedir. Öte yandan, trajedinin vazgeçilmez unsuru olan alınyazısı, "Lord Jim"-in başından sonuna kadar bu trajedi kahramanının peşini bırakmamaktadır. Bu alınyazısı bazan bir merdivenden düşüp ayağını kırma, bazan bir geminin batışı, bazan bir tesadüfün yol açtığı değişiklik olmaktadır. Hattâ bazan da -filmin sonlarında olduğu gibi-, eski yunan trajedisindeki alınyazısı, kendine göre düşünceleri, hayat felsefesi ve giyinişi olan, elinden İncili düşürmeyen, "hıyarcık vebasından çok adam öldürmüş" Centilmen Brown kılığında ortaya çıkmaktadır. Nitekim Jim'in büyük bir soğukkanlılık, rahatlıkla ölüme gidişinden önceki son konuşmasında, bu alınyazısının önüne geçilmezliği belirtilmektedir.

İki film

Brooks, Joseph Conrad'ın anlatmak istediğini bütün inceliğiyle kavradığı ve benimsediği için, Jim'in trajedisini büyük bir başarıyla yansıtmaktadır. Ama aynı başarıyı filmin bütünü için gösterememektedir. Bunun sebebi, Brooks'un biz film içinde iki ayrı film vermeğe kalkışmasıdır. Birinci film, yukarıda belirtildiği üzere. Jim'in trajedisini yansıtanıdır: yoğun, kendi kendine yeter, dramatik yapısı sağlam; konusu, teması, kişileri, çevresi yerli yerinde olan, belki de siyah-beyaza, normal perde oranına daha iyi gidecek bir film... İkincisi, panavision'lu, technicolorlu, egzotik manzaralı, tapınaklı, egzotik gelenek ve görenekli, vurdulu - kırdılı, işkenceli kırbaçlı, bir süperprodüksiyonun bütün gereklerine boyun eğen, sıradan bir macera filmi... Bir insanın iç mücadelesini, kendi kendini yenmeğe uğraşmasını anlatırken gereğinden fazla gürültülü • patırtılı anlatılan bir film. Bu ikinci film hem Conrad'ın, hem de Brooks'un amacına aykırı düşmekte; filmin asıl temasının bir sürü ayrıntı içinde kaybolmasına veya görünüşü çekici birtakım unsurlarla ezilmesine, geri plâna atılmasına yol açmakta; filmi gereğinden fazla uzatmakta; daha da kötüsü, filme iki başlı, "şizofrenik" bir yapı, kuruluş getirmektedir. Brooks, birbirinden ayrı iki veya daha çok seyirci topluluğunu memnun edeceğim derken hiç birini memnun edememek tehlikesine düşmektedir. Öyle anlaşılmaktadır ki, Brooks'un gücü, iki yıl öncesinin David Lean'in. elinden çıkan "Lawrence of Arabia "sının gişe başarısının etkisiyle baş edememiştir. Bu etkiyi, "Lawrence of Arabia"-da Lawrence'i canlandıran Peter O'Toole'un "Lord Jim"deki oyununda da görmek mümkündür. O'Toole sanki, Conrad'ın Jim'i değil de, aklı hâlâ Lawrence'te kalmış, yeni tipini de benimsiyememiş kararsız bir oyuncudur. Bu da, başta Centilmen Brown'u canlandıran James Mason olmak üzere, Paul Lukas, fili Wallach, Akim Tamiroff gibi usta oyuncuların başarıları yanında büsbütün göze batmaktadır.

Türkiye vakıflar Bankası
Sınıfını geçen 75 öğrenciye 2 sene müddetle her ay 250 şer lira burs ikramiyeleri
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI
VB